9745
1999

ბურჯი ეროვნებისა

10–11
1999

ბესარიონ
ჟორჟანაძის
საზოგადოების
ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი
და გამომცემელი
გიორგი გოგოლაშვილი

მთავარი რედაქტორის მოადგილე
კახა გაბუნია

პასუხისმგებელი მდივანი
ჭაბუკა ქირია

დირექტორი
მირიან ხაჭვანი

კონსულტანტი
იოსებ ჭუმბურიძე

რედაქტორები:
ცოცონი (ნინო) კვანტალიანი,
მარინე კოკიაშვილი,
ნანა ლოლაძე,
რამაზ ქურდაძე,
ნინო ჭუმბურიძე.

მხატვრული რედაქტორი
ირაკლი აგლიანი

მხატვარი
გია ლაშხი

რედაქციის გამგე
მაია კობიაშვილი

სარედაქციო საბჭო:
მარინე ბერიძე,
გენადი ბურჭულაძე,
ლეილა გეგუჩაძე,
ქეთევან დათუკიშვილი,
რუსუდან ლანდია,
ნანა ურთაშვილი,
მიხეილ ქურდიანი,
ლევან ლეინჯილია,
ინგა ლუტიძე,
გიორგი წიბახაშვილი,
თამაზ ხმალაძე,
ნინო ჯორბენაძე.

მორიგე რედაქტორი
რუსუდან ლანდია

რეგისტრირებულია ქ. თბილისის
მთაწმინდის რაიონის სასამართლოს
მიერ 12.04.99. № 4/9-88.
მისამართი:
პ. ინგოროყვას ქ. №8
ტ. 99-80-46

ინდექსი 76016

ხმა კატამონთან

„-ო, ენავ ჩემო, დედაო ენავ,
შენ, ჩვენო ნიჭო, სრბოლავ და ფრენავ,
შენ, ჩვენი სუნთქვის დიდო ალამო,
შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
შენ, კირო ჩვენთა ქვათა და კირთა,
შენ ერთი შემრჩი სამარის პირთან.
ნათესავს ათასს, მეგობარს ათასს,
მრუდსა და მართალს, მტერთა და ძმათა
დავშორდი. მორჩა, ყველა მოთავდა;
მშვიდობა ვუთხარ ყველა მოკვდავთა,
მხოლოდ შენ უკვდავს, მხოლოდ შენ მარადს,
შენ - ერთს, შენ ვერ გთმობ სამარის კარად.
თუ რამ მზე მწამდა,თუ რამ მზე მწვავდა,
უტკბილეს დღეთა, უტკბილეს წამთა,
უტკბესი შენ ხარ, ენავ დედაო,
შენ, მწარე ლხინო, ტკბილო სევდაო,
შენ, ყოვლის მთქმელო, ყოვლის არმთქმელო,
შენ, გმირთა გმირო, ბრძენო ქართველო,
წარსულის ძეგლო, წინ გამხედავო.
ქვესკნელში მძრომო, ცაში მჭვრეტელო,
ხან - ფუნჯო ჩემო, ხან - საჭრეთელო,
შენ, აკვნის ჰიმნო, ცრემლო სამარის...
იბერის ენავ, ენავ თამარის...
შენ, ნიჭო ჩემო, სრბოლავ და ფრენავ,
დედაო ენავ, დედაო ენავ!
დაეცეს, იქნებ, სიმაგრე ყველა,
მოისრას, იქნებ, ყველა ყმა ველად,
დაედოს მტვერი ყველა დიდ ხსოვნას,
დააკვდეს აზრი ნაპოვნის პოვნას,
ყოველ ნერგს, იქნებ, დაატყდეს მეხი,
ყოველ ძეგლს, იქნებ, დაედგას ფეხი,
მხოლოდ შენ, უჭკნობს, შენ, ხატად ქცეულს,
რა დრო, რა დასცემს
შენს უკვდავ სხეულს?
ო, ენავ ჩემო, დედაო ენავ,
შენ, ჩვენო ნიჭო, სრბოლავ და ფრენავ,
შენ, ჩვენი სუნთქვის დიდო ალამო,
შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
შენ, კირო ჩვენთა ქვათა და კირთა,
შენ ერთს,
შენ ვერ გთმობ
სამარის პირთან“.

ირაკლი აბაშიძე

975
1999.

ბურჯი ეროვნებისა

BURJI EROVNEBISA

№10-11 (23)

1999

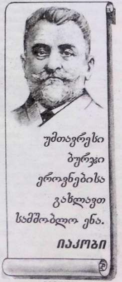

გამოდის
თვეში ერთხელ

ფასი 1 ლარი

შინაარსი

ეს პრობლემაა

გ. წიბახაშვილი - აბრევიატურების ადგილი ქართულში ... 2

დიალოგი

არჩევნები, ჩვენ და ქართული ენა ... 4

ჩვენი კონკურსი

„არ მითხრათ მერე...“ ... 5

აღიდებს სული ჩემი უფალსა

საქართველოს ძლიერება ჩვენც საქართველოს სულიერ ერთიანობაში ვეძიოთ ... 6

ენა და მწერალი

ბ. ჯორბენაძე - მუხლადი სიტყვა გიორგი ლეონიძისა ... 8

ირაკლი აბაშიძე - 90

რ. მეტრეველი - ის კაცი იყო ... 12

ა. გომართელი - პალესტინის მისტერია ... 13

ქართული ენის მოქირნახულე

ვინფრიდ ბოედერი: ქართული ენა თავიდანვე მაინტერესებდა ... 14

ჩვენი ენა ქართული

ნ. ჯორბენაძე - „მაგალითი მოჰყავს“, თუ... და სხვა ... 16

პოლემიკა

ტ. ფუტკარაძე - უქმიტამიტოდ ვიღვაწოთ, განსჯა კი უფალსა და შთამომავლობას მივანდოთ ... 18

რედაქტორისაგან ... 19

სიტყვიერების მასწავლებელი

მ. კარტოზია - „სიბრძნე-სიცრუისა“ სხვაგვარად უნდა ვასწავლოთ ... 21

ც. კახეთელიძე - ბებიას დარდი ... 22

სიტყვა ქართული

თ. ბეროზაშვილი - სიტყვის მადლი ... 23

რეცენზია

თ. შარაბიძე - ვაჟას პოეტურ სამყაროში ... 25

ნ. ზვიადაური - მხცოვანი მეცნიერის მნიშვნელოვანი ნაშრომი ... 27

მილოცვა

თ. ვაშაკიძე - ხსოვნათულ სიცოცხლეს გისურვებთ ... 28

ქ. გოდერძიშვილი - წინ ახალი წარმატებებია ... 28

ო, ენავ, ჩემო!...

ი. ჭუმბურიძე - მიდი და, ნუ ენდობი ... 29

ეტლთათვის

სასწორი ... 30

კრიხსობი ... 31

ინფორმაცია ... 32

გარეკანის I გვ. - ვახტანგ გორგასალი, მოქანდაკე ვ. ამაშუკელი, II გვ. - ი. აბაშიძის [illegible], III გვ. - ახალი წიგნები; IV გვ. - ქუთაისის ბაგრატის ტაძარი.

დღეს, როცა ქართული ენის წინაშე მდგარი პრობლემების თაობაზე ვსაუბრობთ, ერთ-ერთი უმთავრესი აბრევიატურების საკითხი გვეჩვენება. სრული განუკითხაობაა, არაერთგვაროვნება... ყოველი დღე სიახლეს გვთავაზობს და ეს სიახლე სასიკეთო არაა. იქმნება ქართული და არაქართული აბრევიატურები. იწერება ქართული და ლათინური ასოებით, იკითხება მრავალგვარად. მაგალითად, იწერება: ტვ, TV; იკითხება ტევე, ტივი, თივი... მოკლედ, არის პრობლემა. ჩვენ ვთხოვეთ პროფესორ გიორგი წიბახაშვილს ამ პრობლემაზე ესაუბრა. ვიწყებთ საუბარს... ველით გამოხმაურებას.

აბრევიატურების ადგილი ქართულში

ქართული აბრევიაცია მრავალფეროვანია. მაგრამ ორი სახეობაა ყველაზე მეტად გავრცელებული: ერთი - ე.წ. გრაფიკული აბრევიატურა ანუ ასოთა შემოკლება, რომელიც ენის მხოლოდ წერით ფორმაშია გამოყენებული. მეორე - ასოთა შემოკლებები, რომლებიც ზეპირ მეტყველებაშიც იხმარება, [illegible] სიტყვის ფუნქცია შეიძინეს.

გრაფიკული აბრევიატურები ჯერ კიდევ უძველეს ბერძნულ და ლათინურ ხელნაწერებშია ნახმარი. მათი გაჩენის მიზეზი იყო საწერი მასალის, დროისა და შრომის ეკონომია. მოკლდებოდა არა ნებისმიერი სიტყვა, არამედ ისეთი, რომელთა ხმარებაში დამკვიდრდა ტრადიცია, შემდეგ და ამიტომ მკითხველისათვის გასაგები იყო. [illegible] შემოკლების არსებობის მანიშნებლად იხმარებოდა სპეციალური ნიშანი - ქარაგმა, ტიტლო (titlos, titulus): ღთი, ქე, წდა. [illegible] ხელნაწერებში [illegible] შემოკლება [illegible] სიტყვად [illegible] (რუსული **царь - цесарь**, ქართ-[illegible]).

XIX საუკუნეში თითქმის ყველა ენაში გაჩნდა ახალი ტიპის შემოკლებები, ეს არის არაგრაფიკული მასალა. მაგალითად: ა.შ. (ასე შემდეგ), ე.ი. (ესე იგი), ბ-ნი (ბატონი). პარალელურად ყალიბდებოდა და მკვიდრდებოდა შესიტყვებათა შემოკლება სიტყვათა პირველი ასოების მიხედვით: [illegible] ([illegible]), მსხი ([illegible] მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების ნაწერი). ხუკ (სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტი) ამგვარი შემოკლებები თავდაპირველი [illegible] აღმოჩნდა, რომ ზოგი მათგანი სახელმწიფოთა სახელწოდებაც კი იქცა: USA, DFR, CCCP. ფრიად მომგებიანი აღმოჩნდა მარცვლოვანი ან ასოებრივ-მარცვლოვანი შემოკლებების ხმარება: სახელგამი, რაიხაბჭო, საქნავგი, თელასი, თბილგაზი, გორი, თურისკომპლექსი და სხვა მრავალი.

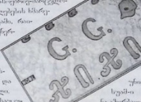

ნებისმიერ საუკუნის მეორე ნახევარში აბრევიატურული ნომინაცია იქცა თანამედროვე [illegible] მეტყველების ერთ-ერთ [illegible]. შემოკლებათა რაოდენობა იმდენად გაიზარდა, ხოლო აბრევიატურები იმდენად გ ა უ თ ი შ ნ ე ნ . და შორდნენ მათ პირ-

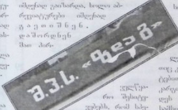

[illegible] შესატყვისებს, რომ სპეციალური შემოკლებათა ლექსიკონებიც კი შეიქმნა ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, რუსული და მათ შორის ქართული ენებზეც. ამავე დროს გაჩნდა [illegible] ბრძოლა შემოკლებათა [illegible] და მოწინააღმდეგეთა შორის. ერთნი შემოკლებებს თვლიდნენ თანამედროვე ენის სენად, ენის ბუნების საწინააღმდეგო მოვლენად, უცხო ენებიდან უცნაურ მიბაძვად და ა.შ. მეორეთა აზრით, შემოკლებები ქართულში რეალობაა და მას რეგულირება სჭირდება და არა უარყოფა, რაც პრაქტიკულად შეუძლებელია. სინამდვილეში კი მოხდა ის, რაც უნდა მომხდარიყო: ქართულ ცოცხალ მეტყველებაში საკუთარი შემოკლებების უქონლობის გამო „თავისუფალი ეკრანები" დაიკავეს უცხოენოვანმა შემოკლებებმა: [illegible] და სხვა. და აქ მთავარი [illegible] მაგალითების აუცილებლობა კი არ არის, არამედ პრობლემა, რომელსაც გვერდს ვერ ავუვლით, და არც უნდა ავუაროთ გვერდი მას. მაგალითად, უახლოეს წლებში ქართულში, რომელიც სხვა ენის [illegible] გავლენის გარეშე, შეიქმნა ახალი და უნიკალური აბრევიატურა სუპ-ი (საქართველოს უნივერსალური [illegible]). ეს აბრევიატურა აღნიშნავს ახალ სახელწოდებათა შორის კავშირს. ასე იწერება და ასე გამოითქმის. რით არის ცუდი? [illegible]. მოკლედ, უნდა ვიცოდეთ, რას ნიშნავს იგი. სხვა პრობლემა არ არსებობს. ასეთი სიახლეები სხვაც ბევრი იქნება და უნდა იყოს კიდევაც, ქართული ხომ დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ენაა იქცა.

საქმიანი სფეროს მეტყველებაში (ტელევიზიითა და რადიოთიც კი) ხშირად ისმის [illegible] ([illegible] [illegible] გაუმართაობა). ხშირად იქნებოდა, რომ ყველა სხვადასხვა შემოკლების სრულ, გაშლილ [illegible] ფორმას. მაგრამ მოსაუბრეებს არ სურთ 31 ბგერის მრავალფეროვანი გამჟღერება, რომელიც ისევე [illegible] [illegible] ერთი სიტყვით - [illegible]

და ქმერგაიც. რა ვქნათ? ავუკრძალოთ? მერედა ამით რამეს მოვაღწევთ? უკეთესი ხომ არ იქნებოდა, ვეცადოთ იმაზე, თუ როგორ შევუხამოთ მომხმარებლის ფსიქოლოგიისადმი სამართლიანი სწრაფვა ქართული ენის ბუნებასთან? ვთქვათ, საქმიანი სახლისათვის სრულიადგასაგები სიტყვა და მისი გამოთქმის ნორმის არარსებობის გამო შეიქმნა სტილური ცდომა - ლილეი? ასეთი ეფექტი ლეგეს მრავლადაა და ამას მისდევს და მოდა უნდა და არა ქ ე ლ მ ა ლ ლ ე რ ი სტრუქტურები. რაც გარკვეულწილად იოლია, ვიდრე თვისობრივ ყველა კომპონენტის სიტყვის დაკავშირება (ალბათ ამიტომ ხდება, რომ გარკვეულები მსგავსად უფრო გავრცელდეს, ვიდრე კომპლექსური საქართველოს სათაურების გადატრანსფორმირება).

რომელი ტრადიციული იქნების, რომ ლიდერი სულაც მის შექმნილი ბინე ვარიანტს. მაგრამ ფაქტი არის და მას ქვრივად წარვიდგენთ. ამიტომ იმაზე კი არ უნდა დავფიქრდეთ ლინი და ქმერგაია, რომ გარკვეულობით შემოდგენა სხვადასხვა - არაფერი გამოდგა! - არამედ უნდა მოვარგოთ აბრევიატურა ქართულს. გავიხსენოთ მისი გამოთქმა ქართული ენის ფონეტიკით. ხომ გვახსოვს (ქონდაკი მაგალითი კავენ-ით დაკავშირებით. **КВН (клуб веселых и находчивых)** საბჭოთა კავშირში გაჩნდა 60-იან წლებში. ეს არ იყო მხოლოდ გასართობი პროგრამა. ეს იყო ახალგაზრდული აზროვნების, ენერგიისა და ცხოვრების მახინჯ მხარეებთან შეურიგებლობის ფუნქციური გამოხატვა. მიუხედავად დახასიათებული ეთერის, აზროვნების სიმახვილისა და სიმართლის სიმამაცის თქმის ამ დიდ საქმეში ნაკლები საქართველოს ახალგაზრდობაც და წარმატებებსაც მიაღწია. ან, ტერმინს კი არავინ ქმნიდა, თარგმნა და დარჩა ეს უცხოენოვანი **კავენ**. აბრევიატურის ქართული ვარიანტი შეიქმნა - **მხკ**. მაგრამ რატომღაც მისი „გახიტუტების" მოდელი არ გაჩნდა. მას ფეხი ვერ მოიკიდა და სამწუხაროდ (?) დაიმკვიდრა

ცოდნა. იყო მცდელობებიც. ქართულად ვიხმარეთ **მან-სან-კარ**. ეს აზრი იმდენად არარეალური იყო, რომ თვით კავენ-ის ერთი შაირის მასალად იქცა. არაფერი უშველა გრაფიკული ხერხის გამოყენების მცდელობამაც, მაგალითად, ორიოდე თვის წინ გამოჩნდა აფიშა, რომელზედაც ეწერა ასე მანისან-კარ (მ.ს.კ. ძალიან დიდი ასოებით, -ან-ან-არ კი ძალიან პატარად. ვიზუალურად რაღაც ვიდეო შეიქმნა, გამოთქმის პრობლემა დარჩა).

ე.წ. „ქრეშ" აბრევიატურები დიდი რაოდენობით იხმარება მეცნიერებისა და ტექნიკის ენაში და თითქმის ყველა მათგანი როგორც იწერება, ისევე გამოითქმის. მაგალითად, მეხკა (მარგო ქსელების კონცენტრატორი), ვგ ვიდე (პილოტაჟი), მტ (მოკლე ტალღები), ეგმ (ელექტრონულ-გამომთვლელი მანქანა) და სხვა მრავალი.

შემოკლებების ყველაზე ფართო წრის „გახმოვანებას" ნებს სალიტერატურო ვუძღვნით: წიგნის ენის დონეზე ვასწავლით ა. ბე ცე დე ეე ტე კა და სხვა გამოთქმებს ბავშვებს ვასწავლით. რომელსაც, ვთქვათ, საშუალოების კარნებს ალფავიტი ან სახის რაღაც მონაკვეთზე ვლაპარაკობთ. და არავის მართლა ეს არანორმალურად, ასევე ალფაბეტური წყობილების გარნევის დროს.

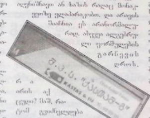

რა არის აქ ცუდი? მაშ, რატომ გვიძნელდება იგივე მოდელი გამოვიყენოთ სხვა შემთხვევებშიც და ამით გზა გადავუკეტოთ კავენ-ის მსგავს ბარბარიზმებს? სხვათა შორის, გერმანულმა, ინგლისურმა, რუსულმა და კიდევ სხვა ენებმა ეს გზა საუკუნეების წინ გაიარეს.

თავის დროზე ი. დიცის მიერ შემნერული და ჩამოყალიბებული კანონი სამეტყველო ძალთა ეკონომიის შესახებ მოქმედებს ყველა ენაში და, რა თქმა უნდა, ქართულშიც. ამ კანონის არსი შემდეგშია: ადამიანი ცდილობს დროისა და ენერგიის მინიმალური დახარჯვით მიიღოს ან გადასცეს ინფორმაციის მაქსიმუმი. შემოკლებათა გაჩენა და დამკვიდრება ამის ერთ-ერთი მკაფიო მაგალითია, არანაკლებ მკაფიო მაგალითებს გვაძლევს მორფოლოგიაში, ლექსიკაში, სინტაქსში. ამგვარად ენობრივი აბრევიაციის მხოლოდ ერთ საკითხს შევეხეთ.

კონსერვატიზმი (და პურიზმი) ენის თვითმყოფადობის დაცვის საცავი ხერხია, მაგრამ იგი (კონსერვატიზმი) არ უნდა იქცეს სენილებად, არ უნდა იქცეს თვითმიზნად. სიახლეს ყოველთვის უჭირს გზის გაკაფვა სწორედ მისი არატრადიციულობის გამო. ახლა ყველაფერში, ახლა ენაშიც. წინააღმდეგობა კი უფრო ხშირად ემოციურია, ვიდრე ლოგიკური.

გასაგებია, რომ აბრევიატურები არ არის ენის ნატიფი ნაწილი, მაგრამ საქმიან ენაში სრულიად აუცილებელია და ამიტომ სერიოზულ ყურადღებას საჭიროებს. ე.წ. „ქრეშ" აბრევიატურების გახიტუტება" უნდა გაქართულდეს ასეთი ანბანური სახელწოდების ლათინური მოდელის (ან ლათინურ-ქართული) მიხედვით. (ბე. ვე. გე. დე. კა და სხვა). ალბათ მაინც ნორმის დონეზე უნდა დადგინდეს, რა სახელი უნდა შეესაბამოს თანხმოვანს და რა თანხმოვნებს (ლე თე ვე. კა თე ქე და ა.შ.), ანბანში უნდა გაიწიოს უკვე დამკვიდრებული პრაქტიკაც (ვეტე. (ვეს- კა. ლელეი შეჩვეა და სხვები). უნდა შეიქმნას სარეკომენდაციო მოდელები. დაინახავს თვით ცხოვრება, პრაქტიკა დასწყვეტს, რა თქმა უნდა, სპეციალისტების შეთანხმებითა და დახმარებით.

გიორგი წიბახაშვილი

საქართველოს
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

არჩევნები, ჩვენ და ქართული ენა

ჩვენს მკითხველს კვლავ უწევს შეხვედრა საქართველოს მთავარი რადიოს ყოველკვირეულ პროგრამასთან „ენაი შემკული და კურთხეული". გთავაზობთ ამ პროგრამით გადაცემული ერთ-ერთი სიუჟეტის სრულ ჩანაწერს. საუბრობენ მწერალი თამაზ ხმალაძე და პროფესორი გიორგი გოგოლაშვილი

თამაზ ხმალაძე: ჩვენი დღევანდელი საუბრის თემას, პირობითად, შეიძლება ასე ვუწოდოთ: „არჩევნები, ჩვენ და ქართული ენა".

„სამწუხაროდ, დღეიანაზე ფიქრმა და ზრუნვამ კამპანიური ხასიათი მიიღო. მავანისა და მავანის ხელში ქართული ენა ქულების დაგროვების საშუალებად იქცა." - ასე წერდით ერთ-ერთი წინა არჩევნების შემდეგ. რას იტყოდით დღეს ამის თაობაზე.

გიორგი გოგოლაშვილი: ასეთი ფიქრი არ იყო შემთხვევითი. ცნობილი შეგონება, ყველამ თავისი საქმე აკეთოს, ქვეყანას ამით ეშველებაო, ასე მესმოდა და მესმის: მე და ჩემს კოლეგებს, უპირველესად, სახელმწიფო ენის ბედი გვაფიქრებს... იმის გარდა, რომ ეს საყოველთაო ზრუნვისა და ფიქრის საგანი უნდა იყოს, ქვეყნის სამსახური, ჩვენთვის, პროფესიული ვალია და, ბუნებრივია, ყველა საარჩევნო პროგრამა და ყოველი წინასაარჩევნო გამოსვლა, ჩვენთვის, უწინარესად, ამ კუთხით არის საინტერესო.

თ.ხ.: ვინმემ რომ თქვას, ყველაფერი მოგვარებულია, ქართული ენის პრობლემა გადაჭრილია და ახლა სხვა საქმეები გვაქვს მისახედიო, ალბათ ვერ დაეთანხმებით...

გ.გ.: ვინც ქართული ენის დღევანდელ ვითარებას გაიაზრებს, ვინც ქართულის - სახელმწიფო ენის - ფუნქციონირების პრობლემებს ჩაუღრმავდება, არა მგონია, ვერ დაინახოს ის საგანგაშო მდგომარეობა, რაც ზოგიერთ უბანზე გვაქვს. არ ვაჭარბებ - სწორედ საგანგაშო ვითარებაა. ვფიქრობ, დღესაც იმგვარი სიტუაციაა, რაც წინა პარლამენტში იყო - როცა ერთ-ერთმა დეპუტატმა დარბაზს მოუწოდა, ხალხს სწორი ქართულით ვესაუბროთო, დარბაზიდან რეპლიკა გაისმა, რა დროს ქართული ენააო...

თ.ხ.: თქვენ, ალბათ აწ განსვენებული ბატონი თენგიზ ბუაჩიძის გამოსვლას გულისხმობთ...

გ.გ.: ვწერდით კიდევაც, იმ დროს, ამის თაობაზე, მაგრამ... დღესაც ინტერესით ვადევნებ თვალს წინასაარჩევნო კამპანიას, და, თავისთავად, იმაზეც ვფიქრობ, ვინ რას გვპირდებოდა და ვინ რას აქცევდა ყურადღებას... იმჟამად დაპირებები ?აინც იყო. დღეს არსებითი ყურადღება პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა საკითხებმა დაიპყრეს...

თ.ხ.: ეს ყოველთვის ასე იყო, მაგრამ კულტურას, ჩვენს ხელოვნებას, სიტყვით მაინც ექცეოდა ყურადღება.

გ.გ.: დღეს ის სიტყვაც არ ისმის. არადა, თავისთავად ჩნდება კითხვა: რა აზრი დევს „ქვეყნის აღორძინებაში", „ქვეყნის გადარჩენაში". აქ თუ მხოლოდ ეკონომიკაზეა საუბარი და თუ ვფიქრობთ, რომ მხოლოდ ეკონომიკური პრობლემების მოგვარება გადაარჩენს და აღორძინებს ქვეყანას, ვცდებით. მინდა, შევახსენო ჩვენი სიკეთის მოსურნეთ, რომ ქვეყნის გადარჩენისა და აღორძინების სხვაგვარი, ჩემი აზრით, სწორი გაგება ჰქონდათ თუნდაც გასულ საუკუნეში.

თ.ხ.: თქვენ ილიას გულისხმობთ, როცა ამბობდა: „სამი ღვთაებრივი საუნჯე შეგვრჩა მამაპაპათაგან - მამული, ენა და სარწმუნოება, თუ ამასაც არ ვუპატრონეთ, რაღა კაცები ვიქნებით"...

გ.გ.: ეს მაინცდა ილიას ჩვენი ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნების უმთავრეს პირობად და არა მხოლოდ ილიას. ამ პრობლემაზე აკაკისაც უფიქრია და იაკობსაც, ილიასეული ტრიადა აკაკისთან ასე ჩამოყალიბდა: მამული, ენა და ეროვნული საქმის მოწყობა.

თ.ხ.: ეროვნული საქმის მოწყობა, ალბათ, ასე უნდა გავიგოთ, პატრონობა და განვითარება ყოველივე იმისა, რაც ქართულია.

გ.გ.: მეც ასე ვფიქრობ, მაგრამ აკაკიმ ქვეყანასა და ენას მიანიჭა უპირატესობა, ხოლო ილიასეულ ტრიადას, იაკობმა, კიდევ ერთი დაემატა - ეროვნული სკოლა და, საბოლოოდ, ის, რაც

ქმნის ჩვენს ეროვნულობას ახეთ სახეს მიიღებს, ანუ ეროვნულობას ოთხი ბურჯი აქვს: **მამული, ენა, სარწმუნოება** და **ეროვნული სკოლა.** ეროვნული სკოლის კომპონენტის შემოტანა, მისი დაცვა მამულისა და ენის გვერდით, იაკობის დამსახურებაა.

თ.ხ.: რამდენადაც ვიცი, ამ თვალსაზრისს თავისი ისტორიაც ჰქონდა...

გ.გ.: დიახ. ეს ტრადიციული გააზრება იყო ეროვნულობისა. გავიხსენოთ გიორგი მერჩულე: „ქართლად ფრიადი ქვეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“.

თ.ხ.: ეს ცნობილი აზრი გ. მერჩულისა სამ კომპონენტად შეიძლება დაიყოს - მამული („ქართლად ფრიადი ქვეყანაი“), ენა („ქართულითა ენითაჲ“) და სარწმუნოება („ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი აღესრულების“)...

გ.გ.: და კიდევ ერთ ფაქტს მინდა ყურადღება მივაპყროთ: გრიგოლ ორბელიანს რა მიაჩნია ქვეყნის აღდგენის, აღორძინების პირობად. გავიხსენოთ მისი შესანიშნავი ლექსი- „თამარის სახე ბეთანიის ეკლესიაში“:

„შენი ივერი
აღსდგეს ძლიერი,
და დადგეს ერად სხვა ერთა
შორის,
წმიდით საყდარით, (1)
ენით მღიდარით, (2)
„სწავლისა შუქით
განათლებული! (3)
ზნე - ამაღლებით, (4)
ძლევის დიდებით
სამშობლო მიწის
სიყვარულითა“. (5)

თ.ხ.: და ეს არის პირობა იმისა,

„რომ გაგვიცოცხლდეს
და კვლავ მოგვესმას
სიტკბო ქართული
რუსთაველისა“.

გ.გ.: დიახ, ისევ ზემომოყვანილ ამონარიდს რომ დავუბრუნდეთ, გრიგოლ ორბელიანი ივერიის აღდგენად რას მიიჩნევს:

სარწმუნოებრივი პრობლემების მოგვარებას („წმიდით საყდარით“),

ენობრივი პრობლემების მოგვარებას („ენით მღიდარით“);

განათლების პრობლემის გადაჭრას („სწავლისა შუქით განათლებული“);

საზოგადოების ზნეობრივ გაჯანსაღებას („ზნეამაღლებით“);

და ყოველივე ეს სამშობლო მიწის სიყვარულს უნდა ეფუძნებოდეს...

თ.ხ.: ასე უნდა გვესმოდეს ყველას ქვეყნის აღმშენებლობა და გადარჩენა. მარტო ეკონომიკური, თუნდაც ორი - ეკონომიკური და პოლიტიკური - პრობლემის მოგვარება ქვეყანას ვერ გადაგვირჩენს. ამაზეც უნდა იფიქროს იმან, ვინც ქვეყნის პატრონად და მშველელად უნდა მოგვევლინოს. უნდა იფიქროს ამ საკითხებზე და თავისი პროგრამა, თავისი დაპირება წარუდგინოს ერს. მერე კი ამ დაპირების შესრულებაზე იფიქროს...

P.S.* *ჩაიარა საპარლამენტო არჩევნებმა. წინ საპრეზიდენტო არჩევნებია, მერე - ადგილობრივი, მერე - ისევ საპარლამენტო და ასე დაუსრულებლად. გვსურს, ჩვენს გულისტკივილსაც ჰქონდეს დასასრული...

„არ მითხრათ მერე...“

წინასაარჩევნო პერიოდში გადავწყვიტეთ, თვალი გვედევნებინა საარჩევნო კამპანიისათვის; საუკეთესო ხარვეზიანი პლაკატისათვის დაგვეწესებინა ჯილდო - ჩვენი ჟურნალის ერთი წლის კომპლექტი. ჯილდო მოკრძალებულია, მაგრამ სიმბოლური და ამიტომ ჟურნალის „ბურჯი ეროვნებისა“ ლაურეატი მოგვიტევებს ამ შეურაცხყოფისათვის.

ჟიური ერთსულოვანი იყო, როცა გამარჯვე-

ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲙᲝᲜᲙᲣᲠᲡᲘ

ბულად მივიჩნიეთ ქუთაისელი დეპუტატობის კანდიდატი ბ-ნი **თენგიზ ხითარიშვილი**, რომლის საარჩევნო პლაკატზე ეწერა:

„ᲐᲠ ᲛᲘᲗᲮᲠᲐᲗ ᲛᲔᲠᲔ, ᲐᲠ ᲕᲘᲪᲝᲓᲘ ᲙᲔᲜᲭᲡ ᲗᲣ ᲘᲧᲠᲘᲓᲘᲝ“.

ვულოცავთ ბატონ თენგიზს ჩვენს კონკურსში გამარჯვებას და წლის ბოლოს მივართმევთ ჩვენი ჟურნალის 1999 წლის კომპლექტს.

საქართველოს ძლიერება ჩვენც საქართველოს სულიერ ერთიანობაში ვეძიოთ

ჩვენს შეკითხვებს უპასუხებს ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი, გელათის სასულიერო აკადემიის, ქუთაისის სასულიერო სემინარიისა და სასულიერო სასწავლებლის რექტორი მეუფე კალისტრატე (მარგალიტაშვილი)

- ორი წლის წინ ჩვენთან ინტერვიუში თქვენ ბრძანეთ, რომ ბაგრატის ტაძარი გაერთიანებული საქართველოს სიმბოლოდ აგეს. ამიტომ დიდი მნიშვნელობა აქვს მის აღდგენას. უკვე ახლოვდება ქრისტეშობიდან 2000 წელი, ახლოვდება ბაგრატის ტაძრის 1000 წლის იუბილეც. საინტერესოა საიუბილეოდ თუ დასრულდება ბაგრატის ტაძარი, თუ დაელგმება მას გუმბათი?

- ქუთაისის ხიონი - ბაგრატის ტაძარი - ერთიანი საქართველოს სიმბოლოა. ამას ადასტურებს ერის ისტორია. თუ ქართველ ერს აქვს მეხსიერება, ჩვენ გულის ფიცარზე უნდა დავიწეროთ და ხშირად გავიხსენოთ დავით აღმაშენებლის გამეფების დროს გიორგი ჭყონდიდელის მიერ წარმოთქმული სიტყვები. დავით მეფე ბაგრატის ტაძარში აკურთხეს. გიორგი ჭყონდიდელმა იგი ასე დალოცა: "შვილო დავით, საქართველოს ძლიერება საქართველოს სულიერ ერთიანობაში უნდა ეძიო". დავით მეფემ ეს დარიგება ერთგულად [illegible] და მთელი ერის სულიერება და ზნეობის აღმაშენებლობისათვის იღვწოდა. ამას ადასტურებს წმინდა მეფის მიერ სიკვდილის წინ წარმოთქმული სიტყვები, რომ მან საქართველოს განვრცობასა და გაძლიერებას ცხოველსმყოფელი ჯვრის საშუალებით მიაღწია.

ჩვენი დიდი მეფისა და გიორგი ჭყონდიდელის ეს ბრძნული დარიგება ხშირად უნდა გავიხსენოთ. მით უმეტეს, რომ მე-20 საუკუნე ურთულესი საუკუნეა. თითქმის აშვებულია ბოროტება და ებრძვის ჭეშმარიტებას. ჭეშმარიტების დამცველი არის სწორედ ცხოველსმყოფელი ჯვარი. ჯვრით მოვიდა საქართველოში ანდრია პირველწოდებული. ჯვარი გამოეცხადა კონსტანტინე დიდს წარწერით - "ამით სძლე". ჯვრით მობრძანდა წმინდა ნინო საქართველოში. ჯვარია სამყაროს მფარველი და ანგელოზთა დიდება, ეკლესია ბოროტი ძალის წინაღობა; ყველას მეორედ მოსვლის დროს ჯვარი წარმოუდგება წინ.

ჩვენ ბაგრატის ტაძარი 5 წლის წინ აღვადგინეთ და აქ წირვა-ლოცვა ჩვეულებრივად მიმდინარეობს. ერთიანი საქართველოს სიმბოლოდ ჯვარი დავდგით ქუთაისის ხიონში. აქ შეიკრიბა სრულიად საქართველო და ჩვენი ერი უფალსა და ჯვარს შევავედრე. აქვე დაიბადა საგალობელი - "ქართველნი ერთად [illegible]".

ქუთაისის ხიონის ჯვარს მოსდევს მეფისვარის ჯვარი, მამისონის ჯვარი, ილორის ჯვარი, ხვამლის ჯვარი, ჟინვალის ჯვარი, ნაქერალის ჯვარი, სამეგრელოს ჯვარი და ვარძიის ჯვარი. საქართველო ჯვარმა და ღვთის რწმენამ უნდა დაიცვას.

რაც შეეხება ბაგრატის ტაძრის მშენებლობის დასრულებას, 2000 წლისათვის ეს არ მოესწრება. წლევანდელ მარიამობას, წმინდა მარიამის მიძინების დღესასწაულზე ათასობით ადამიანი მოვიდა. მიუხედავად იმისა, რომ წირვის დროს გაწვიმდა, ხალხი ბოლომდე დარჩა და ქოლგების ქარიშხლის ქვეშ ისმენდა ლოცვას. ამ წირვას ესწრებოდა იმერეთის გუბერნატორი ბატონი თემურ შაშიაშვილი, რომელმაც ერს აღუთქვა, რომ 2003 წლისათვის ბაგრატის ტაძარი მთლიანად დასრულებული სახით წარდგება.

იმედია [illegible], რომ ქართველი ხალხის ეს სანუკვარი ოცნება მალე ასრულდება.

- საქართველოს ძალიან მძიმე დრო დაუდგა. სიღარიბემ და არსებობისათვის ბრძოლამ ბევრი პრობლემა წარმოშვა. ქართველი ერის დიდი ნაწილი სულიერებისათვის ვერ იცლის. ირღვევა ეროვნული ტრადიციები, ილახება ერის ზნეობა. ძალაუნებურად ამას ხელს უწყობს პრესა და რადიო-ტელევიზია. მედეპლეობით გვაქვს პორნოგრაფიული ჟურნალ-გაზეთები, ვიდეოფილმები ან თუნდაც ტელესერიალები. თქვენ როგორ აფასებთ ჩვენს დღევანდელობას?

- დღევანდელობა მართლაც რთულია. მაგრამ ჩვენ მარტო მიზეზების ძებნით ჭეშმარიტებას ვერ დავადგენთ. ყველაფერი შედეგით უნდა შევაფასოთ. ვინც შედეგს გააცნობიერებს, ის ყველა უბედურების მიზეზსაც გაიგებს.

რა მდგომარეობაში ვართ დღეს?

ჩვენ მემკვიდრეობით მივიღეთ გაუნათლებელი ცოდნა. ქვეყანას კი სჭირდებოდა განათლებული ცოდნა და როცა საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი დადგა, ჩვენ წინაშე წამოჭრილი რთული პრობლემების გადაწყვეტისათვის სრულიად მოუმზადებელნი აღმოვჩნდით.

ნუღარავინ იფიქრებს, რომ ყველაფერი დანგრეულია და ჩვენს ქვეყანას მომავალი არა აქვს. ისტორიას თუ გადავხედავთ, დავინახავთ, რომ საქართველოს მრავალჯერ დასტყდომია თავს უფრო საშინელი უბედურებანიც. მაინც რატომ ხდებოდა ასე? რატომ გვატყდებოდა თავს უბედურებანი? ეს ყველაფერი ღვთისაგან განდგომის გამო ხდებოდა და ხდება, რაც შედეგად გვაძლევს სიბნელეს, არეულობას, მწვალებლობასა და საერთოდ ყველანაირ უბედურებას. დღეს მხოლოდ საქართველო არ არის ასეთ მდგომარეობაში. არსებობს მსოფლიოს მწვალებლური ცენტრები, რომლებიც გეგმაზომიერად, ათასნაირი ხერხებით, მატერიალური თუ სხვადასხვა პროპაგანდული საშუალებებით ცდილობენ ადამიანის გაღმერთებას. ეს კი ნიშნავს, რომ ადამიანი ადამიანზე უნდა იყოს დამოკიდებული. ეს მცდარი პოლიტიკაა. ადამიანი ღვთის მონა-მორჩილი და ღვთის რჯულით განათლებული უნდა იყოს. ისტორიულად ჩვენ როცა ასე ვიქცეოდით, ერი სულიერად ვითარდებოდა, ფრთიანდებოდა, ძლიერდებოდა და ღვთის ვენახად გადაიქცეოდა, რომელსაც მოჰქონდა ნაყოფი ჭეშმარიტებისა, ზნეობრივი ამაღლებისა და ყველა იმ დადებითი თვისებისა, რაც ასე ამშვენებს ადამიანს.

დღეს კი რა ხდება? ზოგიერთი ჟურნალ-გაზეთი თუ ტელეგადაცემა ხალხს ხშირ შემთხვევაში არასწორ მაგალითს აძლევს. მაგრამ მათ უნდა მოეხსენებოდეთ, რომ ადრე თუ გვიან ურცხვობა უზნეობად გადაიქცევა და ადამიანი თავის ბუნებრიობას დაკარგავს. ამით დაირღვევა მისი, როგორც სულიერი, ასევე ბუნებრივი შინაარსი. ეს უბედურება თავს რომ არ დაგვატყდეს, ამიტომ უნდა აღვადგინოთ ტრადიციული, მართლმადიდებლური ოჯახი. ოჯახი საღვთო სახლად უნდა გადავაქციოთ, სადაც აღდგება იერარქიული წყობა და სადაც ბავშვი დედის მუცლიდანვე ბოროტების შემოტევისაგან იქნება დაცული. ოჯახის გაძლიერებით ქვეყანაც გაძლიერდება. ამის განსახორციელებლად გავხსენით ქუთაისში სასულიერო სასწავლებელი, რომელიც 1000-ზე მეტმა უმაღლესგანათლებულმა დაამთავრა. თითოეული კურსდამთავრებული ახლობელთა ოჯახებს მართლმადიდებლური ტრადიციების აღდგენაში უნდა დაეხმაროს.

ჩვენ ცუდი მემკვიდრეობა მივიღეთ - ათეიზმი და ურწმუნოება. დღეს უკვე ადამიანს უძნელდება გულით ირწმუნოს ღმერთი. ბევრი უფალს ბაგით ადიდებს და არა გულით. ღმერთი გულშია. ღმერთის ლოცვით, ჭეშმარიტი სიმდაბლითა და სინანულით უნდა მივუახლოვდეთ. თუ შევცოდავთ, ცოდვა უნდა მოვინანიოთ. ცოდვების გამო სინანული უნდა გვქონდეს. მაცხოვარი ბრძანებს - მე ცოდვილთა სინანულად მოვედი. მაგრამ როცა ცოდვას კანონიზებენ, ეს არ შეიძლება. ცოდვის დაკანონება ეშმაკისაკენ მიმავალი გზაა. ზოგიერთი ტელეგადაცემა თუ ფილმი ხშირად სწორედ ცოდვას, უზნეობას ამკვიდრებს. არავის აქვს უფლება უზნეობა დაამკვიდროს. სადაც არის ტყუილი, ცილისწამება, უზნეობა, იქ არის სატანის სული. სანამ ოჯახი სულიწმინდის მადლით არ იქნება განათლებული, მანამ ჩვენი ქვეყანა არ დამშვიდდება.

ღმერთმა ადამიანს თავისუფალი ნება მისცა. მას აქვს არჩევანის უფლება. ღმერთმა ამისათვის ჩვენ მოგვცა საღვთო სჯული და სახარება. ადამიანზეა დამოკიდებული თუ რას აირჩევს.

დროდადრო ჩვენს გამოსაფხიზლებლად მიწისძვრები და საშინელებები ხდება. ღმერთი ამას უშვებს, რომ ჩვენს ცოდვებს ჩავუკვირდეთ და ცოდვების გამო სინანული აღვძრათ. დავით აღმაშენებლის გამეფებისთანავე, 1089 წელს, აღდგომა დღეს საშინელი, დამანგრეველი მიწისძვრა მოხდა. დავითი დიდი მლოცველი და მონანული მეფე იყო და ხალხს თავისი ცხოვრებით აძლევდა მაგალითს. ღვთის ნებით კი ამას მისი სამეფოს აღმშენებლობა და აღზევება მოჰყვა.

ღმერთმა ინებოს, ჩვენც ჭეშმარიტი სიმდაბლით, სინანულითა და სიყვარულით დავიმკვიდროთ ზეციური სასუფეველი.

- თქვენო მეუფებავ, დიდ მადლობას მოგახსენებთ საინტერესო საუბრისათვის.

რუბრიკას უძღვება ნინო კვანტალიანი

ბესარიონ ჯორბენაძე

მუხლადი სიტყვა გიორგი ლეონიძისა

27 დეკემბერს სრულდება 100 წელი XX საუკუნის ქართული პოეზიის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენლის გიორგი ლეონიძის დაბადებიდან. ამ თარიღთან დაკავშირებით ვაგრძელებთ ბესარიონ ჯორბენაძის გამოკვლევის ფრაგმენტების ბეჭდვას.

სტილი აზროვნების ფორმაა, პიროვნული მსოფლხედვის გამოვლინება.

ენა ხორცშესხმაა ამ პიროვნული ნიშნისა.

ჭეშმარიტ შემოქმედს ყოველთვის შემოაქვს ხოლმე ახლებური გააზრება, ახლებური განცდა გარესამყაროსი.

ამის გამო იგი, ჩვეულებრივ, ვერ თავსდება ადრე არსებული ლექსიკური ინვენტარის ფარგლებში.

ახალ აზრს, ახალ განცდას განსხვავებული გამოხატვა სჭირდება.

სწორედ ამას მოჰყვება შედეგად არსებულ სიტყვათა ახლებური გააზრება, მანამდე უჩვეულო კონტექსტებში მათი გამოყენება, ხალხში გაბნეული სიტყვების ძიება და მოპოვება, ახალ სიტყვათა ქმნადობა.

გ. ლეონიძე უშურველად იყენებს ყველა ამ შესაძლებლობას.

(გაგრძელება, დასაწყისი იხ. „ბ.ე.“ №9)

სიტყვათა ახლებური გააზრება, ჩვეულებრივ, ტროპული მეტყველებით მიიღწევა.

გ.ლეონიძე პოეტური ხედვის შემოქმედია.

პოეტური ხედვა, განსხვავებით პოეტური ხილვებისაგან, თავისთავად გულისხმობს ხატოვან სახეთა და გამოთქმათა სიუხვეს, ეპითეტების, მეტაფორების, შედარებების უშურველ გამოყენებას.

გ. ლეონიძისათვის არაა დამახასიათებელი ირეალური ხილვები, წმინდა ესთეტიკური ტროპები.

თუ გვხვდება, ისიც უპირატესად ადრინდელ ნაწერებში, როგორც გარკვეული ხარკი მაშინდელი მოდური პოეტური მიმდინარეობებისადმი.

„ცამეტ ქვასავით აინთება მწვანე კაბარე.

დაჭრილ სკვითივით რთიალი მოეგესალმება...“

„ცხელ არმაზიდან ატირდება შავი ძახილი“.

ანდა: „შენზე ვარ ჯვარცმული და შენდამი შეყვარებული გომბეშო ვარ. ჩემში ავხორცობს შენი ბრაზიანი მზის თქარათქური და შენს ალოთქილ სხეულში ყვითლად ნაღვრილი მალარია“.

ესა და მსგავსი პოეტური ფრაზები აშკარად ნასაზრდოებია იმდროინდელი ლექსთმყოფელობის ტენდენციით.

ეს კი მაშინაც არაბუნებრივი, მეტიც: ხშირად ნაძალადევი და ამიტომაც მოუხდენელი იყო გ. ლეონიძისათვის.

მაგრამ იმავე პერიოდში დაწერილ ლექსებში უკვე გამოიხვეწა ის პოეტური სამყარო, პოეტური სიტყვისადმი ის დამოკიდებულება, რომელიც გ. ლეონიძის მთელი შემდგომი ხატოვანი აზროვნების არსებით განმსაზღვრელ ნიშნად გვევლინება.

იმავე ნაწარმოებში, სადაც „ბრაზიანი მზის თქარათქურის ავხორცობაზე“, „მზეში ნაზელ „უდაბნოებსა“ და „მზის ურაგნებში დასისხლულ მკერდზეა“ ლაპარაკი, გვხვდება ასეთი ფრაზაც:

„მკერდის სიღარიბით ვატარებ იღბალს“.

ამგვარ ყაიდაზე დაწერილ ლექსებშივე გვხვდება ის პოეტური ხატები, რომლებიც გიორგი ლეონიძისეული პოეტური ხელწერითაა აღბეჭდილი:

„დღეს ჩვენ ქვევრებში საპალნეებს გააქვთ დგანდგარი,
ნაკაფულ ძროხის
სურნელია სანოყიერო“...

ანდა:

„თაფლი - ხვებზე
ჩამოღვენთილი,
ბროწეულის ტკე წყაროებითა,
ცა - არწივების კლანჭით
გარტყმული,
მთები- ფერადი
დროშებივითა,
ნაციხარები
ქვასისხლიანი...“

ან თუნდაც:

„სოვლეშენ ბუდეებში
ლურჯი ყანები,
ელვარებს ხვავი,
თითქოს ლამპარი,
ნალაგდნენ ყველა
ნინგისხანები,
სოფლი, მეწისქვილეც
ერთი ზღაპარი...“

აი, ამგვარ, თანდათან სულ უფრო და უფრო მოხშირებულ სტრიქონებში ილანდება ის მძლავრი პოეტური ნაკადი, რომელიც გ. ლეონიძემ დაამკვიდრა ქართულ მწერლობაში.

გარესამყაროს პოეტური აღქმა სულ უფრო ხელშესახებად განსაზღვრავს მისი პოეზიის არსს.

გ. ლეონიძე მშობლიური მიწის სუნთქვით საზრდოობდა და ამიტომაც მიწიერი სიხალისე და ბარაქიანობა, ფერადოვნება და სხივოსნობა მძლავრად იჩენს თავს მის პოეტურ მეტყველებაში.

ამ სხივოსნობას, ახლებურ გააზრებას იძენენ მის პოეტურ ფრაზაში სრულიად წვეულებრივი, ემოციურად ნეიტრალური, საყოველდღიურო სიტყვები:

„მოდი!
გეძახი ათას წლის მერე,
დამნაცრის ელვამ შენი
ტანისა...“

ან:

„კაშკაშებს სხივთა ბარაქით
მტკვარი ნაპრალში გდებული,
დგას ხატეველთა ქალაქი

ზურგზედ კლდემოკიდებული...“

ანდა:

„ვაი, ნაგზაური ციცარო,
გაზრდილო ჩემის ხელითა,
შენ სადღეგრძელოს აღარ ვსვამ
ქოჩქოჩა საწნახელიდან“...

„ტანის ელვა“, „სხივთა ბარაქა“, „ნაპრალში გდებული მტკვარი“, „ქოჩქოჩა საწნახელი“ და კიდევ რომელი ერთი პოეტური ფრაზა შეიძლება დავასახელოთ, რომლებშიც სულ სხვა გზნებითა და სიხალისით გახმიანდნენ მრავალგზის ხმარებისგან ნაცვეთი, შეუმჩნეველი, უსახური სიტყვები.

ამავე წყებისაა: „ნაცრიანი ბური“, „მტკვრის ლურჯი გავა“, „ასპიტი ზამთარი“, „მთები შეღვინებული და შალაშინგაკრული ტბა“ და სხვანი და სხვანი.

საცნაურია, რომ ერთი და იგივე სიტყვა, მოხვედრილი თვით ლეონიძისეულ სხვადასხვა ფრაზაში, განსხვავებულ ელერადობასა და ენობრივ ღირებულებას იძენს.

აი, თუნდაც ნიმუში იმისა, თუ რა ნაირსახეობებით წარმოჩნდება გ. ლეონიძის პოეტურ მეტყველებაში სიტყვა „ნარგიზი“:

„ღვინიან ჯამში
ნარგიზივით მთვარე ჩავარდა,
ივსება მტკვარი
ვარსკვლავებითა...“

. . . . . .

„ლილა ნარგიზნარევი,
ვენახი, ნიგვზნარები...“

„დროშის ბრდღვიალა
ფარჩითა
მზე ბრწყინავს
ნარგიზნარევი...“

„მზე რომ ჩაგივლის
ნარგიზად,
ვარდებით ამოგივლისო...“

ამასთანავე გ. ლეონიძემ მრავა ლი ახალი სიტყვა შემოიტანა და დაამკვიდრა საერთო-ქართულ ეროვნულ ენაში.

უწინარეს ყოვლისა ესაა თვით ხალხში მოძიებული, მივიწყების ფერფლგადაცლილი, ხელახლა გაცოცხლებული და მაძღარი

ფერადებით აელვარებული სიტყვები.

თავქეიფა, ლხინიკო, ღვინის ხაშია, ამრეშებული, ბერიქალა, ეჭინჭრება, დანუკრებული, ბუდექართველი, მოცხრილა ("მოუსვა, გაიქცა"), ლიტაო, სახლოსნობა, ნადუღობი...

აი, ფრიად ნაკლული წყება იმ სიტყვებისა, რომლებიც გ. ლეონიძემ მოიპოვა და გამოიყენა თავის შემოქმედებაში.

განსაკუთრებით უხვად აქვს შემოტანილი გ. ლეონიძეს ხალხური გამოთქმები - ფრაზეოლოგიზმები, ანდაზები, აფორიზმები:

„ძილს არ იძინებდა",

„ხარის ენის ტოლა ყანახი მიგდია",

„უმთენარო ცხოვრება",

„გამოთეთრებით რომ გითხრა",

„გარსევანის სავსე სახლი ნაქონობით მართლაც ხეობის თვალი იყო: ავსებული ყანწი, დახხმული ჯამი",

„ისეთია, სადაც ნემსს შესდებს, სახნისს გამოიღებს",

„როგორც ბუზი ჯიგარს, ისე გაჰყვებოდა სუფრას, ვისაც და სადაც გინდ ყოფილიყო",

„პატარძალი დუღდუღა მონადირეს ეცერძებოდა, მონადირეზე ეცეთებოდა თვალები",

„განა ლუკმა სითბოსათვის გვხურავს?.. ნამუსისათვის!"

და მრავალი სხვა.

* * *

გ. ლეონიძე აქა-იქ მიმართავს აშკარა დიალექტიზმებსაც.

ყურადღებას იქცევს ის, რომ დიალექტური ფორმები მას, როგორც წესი, არა აქვს გამოყენებული ეთნიკური კოლორიტის შესაქმნელად.

(რაც ჩვეულებრივი მოვლენაა XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და, განსაკუთრებით, XX საუკუნის ქართული მხატვრული ლიტერატურისათვის).

გალაკტიონი და გოგლა. 1955 წ.

დიალექტიზმებს გ. ლეონიძის შემოქმედებაში სხვა ფუნქცია აკისრიათ.

არსებითად ესაა ენის გახალისებისა თუ პოეტური ონავრობის ნიმუშები.

საცნაურია ისიც, რომ ხშირად ამ წყების ფორმები სარითმო სიტყვებად არის გატანილი:

„ის თაობა ჩანგურებით
სამოთხეში შავა,
ჩვენი ყელი შაშხი არი,
გაბოლილი შავად..."

ან:

„და მეც გამიძეხ სიტყვას
მაცალა,
სამშობლოს შუქით
გამოვანათო,
როგორც დამლოცა
ვაჟა-ფშაველამ,
დამსკდარი ხელი თავზე
დამადო..."

ანდა:

„ზღვიდან ქარი წამოვიდა
და ღრუბელი ბუნდრად,
ცაში ელვა შეიკლაკნა,
შენკენ შემობრუნდა..."

ძალზე იშვიათია, როცა გ. ლეონიძე ამნაირ ფორმებს კოლორიტის შესაქმნელად ხმარობს:

„ისევ ისე
დაშწიფდება
ვერის ბაღში
ბალი,
აბანოდან
ამოვლის
თვალციმციმა
ქალი..."

თბილისის ერთ-ერთი უბნის ყოფითი დეტალი არის გამოძერწილი ამ სტროფში, ხოლო დიალექტური „ამოვლის" ამ სურათის გამაცოცხლებელ შტრიხადაა ნახმარი: ერთადერთმა დიალექტურმა ფორმამ თბილისის ამ კუთხისათვის დამახასიათებელ მეტყველებაზეც მიანიშნა.

* * *

საუკუნეთა მანძილზე ენა გამოიმუშავებს ხოლმე სიტყვათწარმოებით თარგებს, ანუ, როგორც სხვაგვარად უწოდებენ მათ - სიტყვათწარმოებით ფორმე-

ლებს.

ყველაფერი ეს ენის შინაგანი ბუნებით არის შეპირობებული და შემდგომ უკვე შემოქმედის ენობრივ ალღოზეა დამოკიდებული, თუ როგორ, რა ოდენობითა და რა მიზნით იქნება ეს ფორმულები - „სიტყვის სქემები“ - ხორცშესხმული და პოეტურ მეტყველებაში ჩართული.

გ. ლეონიძეს დაუნანებლად ქონდა მომადლებული უნარი ქართული ენის შესაძლებლობათა ასამოძრავებლად.

მისი პოეზია და პროზა მრავალ ღირსსაცნობ ნიმუშს შეიცავს ამ თვალსაზრისით.

უცხოიმელი ენობრივი ალღოთი შექმნილი მისეული სიტყვები ხვავრიელად შეეძინა ქართული ენის ლექსიკურ საუნჯეს.

პოეტური სიტყვათშემოქმედება ორ მიზანს ისახავს:

შექმნას შესაბამისი გამომხატველი ფორმა ახალი პოეტური ხატისათვის;

შეცვალოს ხმარებისაგან განცმოკიდებული და გაშეშებული ფორმები, გადაახალისოს ენის სიტყვიერი მარაგი.

მრავალი სახელია შექმნილი გ. ლეონიძის მიერ როგორც წარმოქმნის, ასე კომპოზიციის გზით.

ეს სახელები, ჩვეულებრივ, ეტიმოლოგიურად გამჭვირვალენი არიან და ხშირად მთელი ფრაზით ნაგულისხმევ აზრს გამოხატავენ სხარტულად, ერთი გაელვებით.

გ. ლეონიძე: „ეს სიტყვები იმ ლეღვითვალა თებში მიპოვნია, ჩვენს მიდამოებში რომ ვკრეფდი, იმ ყვავილოვარდულ ჯეჯილებში, მზით ამოვსებულ თავთავებში, შეოქროებულ ყანებში რომ დგანან სხივმოსილი სიტკბოებითა და იდუმალებით.“

აი, ერთი წყება ამ სიტყვებისა:

„რქაგალაღებული ვაზები, თავთავდაწმენდილი, აყრილი ყანები“,

„ივრის ბროლნამსხვრევი, და იისფერებული ზვირთები“,

„დილა ბროლშენაცვიები, დილა ღმერთმოჩვენებული“,

„ქართლო, ხმას შენთვის დავრეკავ, შენი ფუძნარის ძალებით“,

„სამასწლოვანი კაკლები ისვრიან ნაჭირდილარსა“,

„და ლურჯი ზეცა მტრედისმხარული გულზე ნათელით დამესვენება“,

„ხევებს ქალები შესევიან ახალბალობას“,

„ხოხბობას გნახე, მიწურვილ იყო როცა ზაფხული რუსთაველისა“,

„იყავ გულტკბილი, იყავ პირვარდი, იყავ წელნაზი, მტრედულ ფრთხიალით, თუ შაქარტუჩა, თვალშვენიერი, თუ ძუძუმარწყვა და შოლტა ქალი?“

„მართლა გიყვარდა მოფატმანება“,

„გაჩნდა ნამგლის მქნეველი, გლეხი კორდიგლეჯიაც“,

„გაგოთქერეს ცხენის ტერფებით, დაგტოვეს ამტვერებული, ერთვლო, უხვავო, უშენი, ჭაობებნატირებული“,

„აქროლის გულის გრიგალმა ოცნება ნაწინაპრევი“,

„მწვერვალნი საარწივონი არწივთა მისარეწია“,

„მე შენი მადლით ვიმღერებ წინაპართ სანაკვერცხლიდან“...

ნიშანდობლივია: გ. ლეონიძის მიერ შექმნილ ან დამკვიდრებულ სახელებში მრავლადაა მასდარული და მიმღეობური ფორმები.

დინამიზმი ყველაზე უკეთ ზმნით წარმოჩნდება ხოლმე.

გ. ლეონიძე თავის სიტყვიერ ქარგაში სწორედ ამ დინამიზმის მომეტებულად ჩართვას ესწრაფვოდა.

ნაზმნარი სახელების (მასდარების, მიმღეობების) სიუხვეც აქედან მოდის.

ზმნური წარმოება კი, მართლაც, ხვავრიელად იჩენს თავს გ. ლეონიძისეულ სიტყვათშემოქმედებაში.

ამნაირ ზმნათა აბსოლუტური უმეტესობა ნასახელარია და ესეც საცნაურია: ამით პოეტს საშუალება ეძლევა ლამის ყოველი საგანი აამოძრაოს, ქმედების სული შთაბეროს:

„მიყვე, რაც გამოგიკალმავთ, დავჭიმო ლექსის აფრები“,

„ვარსკვლავი ვარსკვლავს მიეტკბურება“,

„ფრთაგატყორცნილი არწივი ფრენაში გაიკავშირე“,

„მშვიდობა, ვინც ჩვენს ბაღებში ტკბილად იბულბულა“,

„მისი მიმქრთალი ფურცლები სიმწარით იკურცხლებიან“,

„ბნელს გვილამპრავდი ჭაღარით“,

„ამოითეთრა კავკასიონმა“,

„თეთრი გვირგვინი უცხოულმა შეგილამისა“,

„ეს ლექსი შენ არ გამოამტყვნე?“

„რაც ჩაგანძულა გულს შიგნი, გარეთ აქროლე ქროლითა“,

„შორს აწყურის ციხე ჩანდა, წაიბნელა ორბის ფრთამა“.

„მუა გაჰკვეთენ განწირვით, ვინც მზის გზას დაუქარწვიმებს“...

რონ მეტრეველი

ის კაცი იყო

3 ნოემბერს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში აღინიშნა დიდი ქართველი პოეტის - ირაკლი აბაშიძის - დაბადებიდან 90-ე წლისთავი. ვაქვეყნებთ საიუბილეო სხდომაზე აკადემიკოს რონ მეტრეველისა და პროფესორ ამირან გომართელის მიერ წარმოთქმულ სიტყვებს.

„ვერაფერს ქვეყნად ვერ შევცვლიდ,
ცხოვრების ყოველ ზვირთში ვერიდ,
გულში ვიკრავდი ამ ტკბილ მზიანეთს,
მსურდა წამელო ყველა სიამე...
წაგყვება რამე?!“

დიდი კაცი იყო ირაკლი აბაშიძე... რაც უფრო მეტი დრო გადის მისი აღსრულებიდან, მით უფრო ნათელი ხდება ეს. სიდიდე ირაკლი აბაშიძისა მის უბრალოებაში იყო. უბრალოება კი - ღვთისაგან ქარბად ნაბოძებ დიდბუნებოვნებაში. ყველა ეს თვისება ცხოვრების მთელმა გზამ, დიდმა სულიერმა წინაპრებმა და საკუთარ თავში ღრმა რწმენამ მისცა.

დედა-სამშობლო იყო მგოსნის სიყვარული მთელი მისი დიდი ცხოვრების მანძილზე („ქვეყანა, ჩვენი დედა-ქვეყანა, ვინაც გაგვიბა გულში სიმები“) და ირაკლი აბაშიძეც უსაზღვროდ ერთგულებდა, ბოლომდე უშურველად ემსახურებოდა მას. უკვდავ განძად დაგვრჩა ირაკლი აბაშიძის სულიერი და შემოქმედებითი (ნეტავ რამ გაყო სულიერი და შემოქმედებითი?) წის ბრწყინვალე ნაყოფი - „რუსთაველის ნაკვალევზე“; და განა მარტო ეს? მაგრამ საგანგებოდ ვახსენე დიდი რუსთაველი: რუსთაველი, რომელიც პოეტის სიჭაბუკიდან, კავშირთა სახლის სვეტებთან დარბაზში რუსთაველის სახის გამოცხადებიდან მოკიდებული, უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე მისი პოეტური და საზოგადოებრივ-მეცნიერული შემოქმედების უხლოვე, ამოუწურავ წყაროდ იქცა.

პოეტის ფართო მხრებზე გადაგდებული მეტად ლამაზი შემოქმედებითი ხურჯინის ორივე თვალი არ ყოფილა ლექსებით სავსე; საბედნიეროდ! სწორედ საბედნიეროდ, რადგან, თუკი ერთი თვალი დღითა და ღამით დამაშვრალი პოეტური შრომის ნაყოფი იყო, ხურჯინის მეორე თვალი არანაკლებ საჭირო საგზალს შეიცავდა. ეს დიდი სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი საქმიანობა იყო. საყმაწვილო თუ დიდ ლიტერატურულ ჟურნალებს რედაქტორი სჭირდებოდა, ქართველ მწერლებს - თავკაცი, ქვეყანას და ხალხს - დეპუტატი, უმაღლეს საბჭოს - თავმჯდომარე, ქართულ ენციკლოპედიას - მთავარი რედაქტორი, იერუსალიმის ექსპედიციასა და რუსთაველის რვაასწლოვან იუბილეს - თაოსანი. ამიტომ იყო ხურჯინის ორივე თვალი ერთნაირად მძიმე... მაგრამ ირაკლი აბაშიძეს მისი ტარება არ გასჭირვებია. წელში გამართულმა, სახელოვანმა კაცმა ღიმილით, გახსნილი შუბლითა და გაბრწყინებული თვალებით ზიდა იგი ცხოვრების ბოლომდე. ირაკლი აბაშიძეს თავის ცხოვრებით ჰქონდა უფლება დიდი რუსთაველის პირით ხმამაღლა ეთქვა:

„მე აზრი ვიყავ...
ბედი კაცთა
მე არ მებარა...
მე კაციც ვიყავ,
მეც ამ მიწის
მედო ბეგარა...“

ირაკლი აბაშიძემ ღირსეულად მოიხადა ქვეყნისა და ხალხის ბეგარა...

ამირან გომართელი

პალესტინის მისტერია

ირაკლი აბაშიძე სიცოცხლეზე შეყვარებული პოეტია. ეს, რა თქმა უნდა, ბანალური ფრაზაა, რომელიც შეიძლება უსასრულოდ გაიმეორო მრავალი შემოქმედის მიმართ, თუმც ყველა შემთხვევაში დასტურდება დასაბუთება, რადგან სიცოცხლის სიყვარული სხვადასხვაგვარად შეიძლება გამოიხატოს!

ირაკლი აბაშიძე მარადისობის აღმომჩენი პოეტია. იგი დროს საუკუნოდ სხვაგვარად აღიქვამს და ეკამათება ეკლესიასტურ გაგებას. ამაოების ფილოსოფიითა ძლევა სურს პოეტს ამ სტრიქონებით:

„თუ ყველაფერი არის სიზმარი,
თუ მიწიერი არის ფუჭი,
მაშინ რატომ დგას დღეს
მცხეთის ჯვარი,
რატომ დგას იგვ სვეტიცხოველი?"

პოეტი ფიქრსაც არ დაუშვებს - თუნდაც ჟამი ისე შეტრიალდეს, რომ აღარც მცხეთის ჯვარი იყოს და აღარც სვეტიცხოველი: ასე ეწინააღმდეგება იგი მხოლოდ სხვის პოეტთა მოთქმას.

არავის პოეზიაში არ დასმულა იმდენი კითხვა, რამდენიც ირაკლი აბაშიძის ლექსებში. დააკვირდით მის სტრიქონებს, რომლებიც კითხვის ნიშნებითაა აღბეჭდილი და ამ უსასრულო შეკითხვებში უცებ გამოიკვეთება ერთი უმთავრესი კითხვა, რომლის არსს ალბათ ვერასოდეს განჭვრეტს დაუკმაყოფილებელი კაცობრიობა:

„რა არის იგი, რასაც ვეძებ ჩემო უფალო,
ო, ჩემო ღმერთო, თქვი, რა არის ჭეშმარიტება?"

ეს სტრიქონები უმალ ეცნობა მკითხველს, რომელმაც შეიყვარა ირაკლი აბაშიძის „პალესტინა, პალესტინა"... ლექსების ციკლი, რომელმაც გამოარჩია პოეტი მისსავე შემოქმედებაში. პოეტური თხზვის თვალსაზრისით, აქ განხორციელდა ის დიდი მისტერია, რაც ერთხელ, სრულიად სხვა ვითარებაში, მოხდა დამასკოს გზაზე, როდესაც კაცი წუთისოფლისა, კაცი ყოვლად ამქვეყნიური ღვთაებრივ პავლედ იქცა.

„პალესტინა, პალესტინა" თვისობრივად განსხვავებული საფეხურია

ირაკლი აბაშიძის პოეზიაში. ესაა ცოცხლოვანი სიტყვები აბრიალებულ მაყვლის ბუჩქთან: „ო, ჩემო ღმერთო, თქვი, რა არის ჭეშმარიტება"?

ამ კითხვას არ დასვამდა უფლით აღსავსე რუსთაველი, რომლის ლოგოსური ბუნება სიყვარულით იყო გაჯერებული. ესაა შეკითხვა ეგზისტენციალური ყოფით დაღდასმული კაცისა, რომელიც დაკარგულ უფალს ეძებს. „პალესტინა, პალესტინაში" ქრება „ხმა მიწიერი, ხმა აქაური" და ჩნდება უფალი... ისე როგორც დამასკოს გზაზე მაცხოვრის ტანჯული სახის გაელვება.

„პალესტინა, პალესტინა" ირაკლი აბაშიძეს ტრაგიკული განცდის პიროვნებად წარმოაჩენს, რომელიც დიდი წინაპრის ნაკვალევს მიჰყვება და ამბობს აღსარებას უდაბნოს გზებზე, რადგან ეპოქამ მოუსაჯა, თვითონ ეცხოვრა სულიერ უდაბნოში.

„მე ჩემს გონებას,
ცნობას ვთვლიდი ჩემს დიდ საუნჯედ,
რადგან არსთაგანს მე მებოძა ეს საბოძვარი,
შენ მთხოვდი თაყვანს,
მხოლოდ თაყვანს, თაყვანს განუსჯელს,
მე მხოლოდ განსჯის,
მხოლოდ განსჯის ვიყავ მლოცველი".

ამ სინანულში ლხვება თვით ისეთი დარდიმანდულ-ბოჰემური სტრიქონებიც კი, რომლებშიც შორეულად ხმიანებს ტიციანის - „და ალიონზე თეთრ დუქანთან სტვირის არღანი".

„და ლურჯ ფილაქანს ასწყდა კარეტა -
ჭომას ფხიზელი გვყავს მამობილი...
და ალავერდის დუქნის კარებთან
მიწას დაეკვდა ავტომობილი...
ჯერ ფრთას ბინდბუნდად,
გაუღვიძებლად,
შლიდა გუმათი, შლიდა სიონი...
და ბრმა მეარღნეს ჩვენს სადიდებლად
დახლთან დაეკრა „740".

ესაა „ხმა აქაური, ხმა მიწიერი", რომელიც სავსებით ჩანაცვლდება პალესტინის მწველ სივრცეებში და მას შეენაცვლება „ხმა კატამონთან". ასე გაიხსნება ცის თაღი და აღსრულდება რელიგიის წმიდა საზრისი, რომელიც ღმერთთან სულის ცოცხალ კავშირში მდგომარეობს - ირაკლი აბაშიძე იხილავს გამოცხადებას, უფლის, ლოგოსის და დაწერს უკვდავ სტრიქონებს:

„ო, ენავ ჩემო,
დუმათ ენავ,
შენ, ჩვენო ნიჭო,
სრბოლავ და ფრენავ!"

ბედნიერი კაცი იყო ირაკლი აბაშიძე, რამეთუ პალესტინის მიწაზე მის ცხოვრებაშიც განმეორდა დამასკოს მისტერია!

მიმდინარე წლის სექტემბერ-ოქტომბერში საქართველოში ერთთვიანი მივლინებით იმყოფებოდა ცნობილი გერმანელი ქართველოლოგი, ქალაქ ოლდენბურგის უნივერსიტეტის პროფესორი, ბატონი ვინფრიდ ბოედერი. გერმანელი ენათმეცნიერი, მისი ფართო მეცნიერული ინტერესების შესაბამისად, დაძაბული „კალენდარული გეგმით" მუშაობდა: თითქმის ათი დღის განმავლობაში იმყოფებოდა სვანეთში, სვანური ენის შესწავლის გასაღრმავებლად და კონკრეტული ემპირიული მასალის შესაკრებად. თბილისში ასევე ამუშავებდა ქართველური ენებისა და ცალკეული დიალექტების მონაცემებს სხვადასხვა თეორიულ პრობლემებთან დაკავშირებით; წაიკითხა მოხსენებები არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტსა და სულხან-საბას სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიურ უნივერსიტეტში. თუ ამას დავუმატებთ მის შეხვედრებსა და კონსულტაციებს თბილისელი კოლეგებისა და მეგობრების მეტად ფართო წრესთან, არ გაგვიკვირდება, თუ გერმანელი სტუმრის მივლინების ერთი თვე მაინც მეტად „ხანმოკლე" აღმოჩნდა იმ გეგმებთან მიმართებით, რაც მას ევროპული რაციონალურობით ჰქონდა შედგენილი. მიუხედავად ამისა, მეცნიერი კმაყოფილებას გამოხატავდა მივლინების შედეგებითა და იმ ურთიერთობებით, რაც მას ტრადიციულად ხვდება თბილისში, განსაკუთრებით კი - მთავარი მასპინძლის- პროფ. გურამ თოფურიასა და მისი ოჯახის სითბოთი და ყურადღებით.

პროფ. ვინფრიდ ბოედერმა მცირეოდენი დრო იმისთვისაც გამოძებნა, რომ ჩვენ მიერ დასმულ რამდენიმე კითხვაზეც გაეცა პასუხი. ვფიქრობთ, მკითხველი ინტერესით გაეცნობა პატივცემული მეცნიერის მოსაზრებებს და კომენტარებს ზოგი საკითხის შესახებ, მით უფრო, მისი დარბაისლური ქართულით.

ავთანდილ არაბული

ვინფრიდ ბოედერი:
ქართული ენა თავიდანვე მაინტერესებდა

- ბატონო ვინფრიდ, როგორ დაიწყო თქვენი ნაცნობობა ქართულ ენასთან? შემთხვევითი იყო ეს შეხვედრა თუ თქვენი მეცნიერული ინტერესების კანონზომიერი გაგრძელება?

- [illegible] habilitationsschrift-ი, [illegible]

[illegible] სტუდენტი და, მათ შორის, მეც [illegible] საქმე.

- რით აღმოჩნდა თქვენთვის „ქართული სამყარო" საინტერესო და მიმზიდველი?

- ქართული ენა თავიდანვე მაინტერესებდა და მალე ქართულ [illegible] 1969 წელს [illegible] 1974 წელს [illegible]

- იქნებ ორიოდე სიტყვა გვითხრათ ენათმეცნიერთა უკვე ტრადიციულ კოლოქვიუმზე "Kaukasische Sprachprobleme", რომლის რიგითი მე-8 შეკრება თქვენი ინიციატივით ოლდენბურგში ამა წლის ბოლოს გაიმართება.

- ეს არის იმ ტრადიციის გაგრძელება, რომელიც ბონის უნივერსიტეტის [illegible] Deutsche Forschungsgemeinschaft-ი. [illegible] (societas Caucasologica

Europaea) თავისი კონფერენცია არა აქვს. ევროპელ კავკასიოლოგებს (ალბათ ორგანიზაცია არა აქვთ და მომავალშიც ბევრი რამ დამოკიდებული იქნება პირადსა და ფინანსურ პირობებზე.

- თქვენი ოჯახი, თქვენი კავკასიოლოგიური მოღვაწეობის მიზეზით, ქართველ სტუმრების აღიარებული მასპინძელია. ამ საქმეში კი, მოგეხსენებათ, დიასახლისი მთავარ როლს თამაშობს...

- ჩემი მეუღლე ჩემს სიყვარულსა და სიმპათიას ქართველების მიმართ იზიარებს. ამიტომ, ძალიან უნდა, რომ ქართველი სტუმრები ჩვენს სახლში რაც შეიძლება კარგად გრძნობდნენ თავს.

- კავკასიელი სტუმრები ალბათ მაინც არღვევენ თქვენი ჩვეული ცხოვრების რიტმს?..

- ამ თვალსაზრისით ქართველები არ განსხვავდებიან სხვა ერების წარმომადგენლებისაგან (ევროპელი თუ ამერიკელი მეგობრებისაგან). ყველას თავისი თვისებები აქვს - მადლობა ღმერთს! მაგრამ ინდივიდუალური განსხვავებები გაცილებით უფრო „მკვეთრია", ვიდრე ეროვნული.

- თქვენ ოლდენბურგის უნივერსიტეტის დეკანის თანამდებობა გეკავათ, მაგრამ ამ ადმინისტრაციულ მოვალეობაზე უარი თქვით: რა იყო ამის მიზეზი - ბიუროკრატიული სირთულეები, თუ ის, რომ ადმინისტრაციული თანამდებობა მსხვერპლს მოითხოვს და ეს „მსხვერპლი" ამ შემთხვევაში მეცნიერება უნდა ყოფილიყო?

- ჩემს უნივერსიტეტში პროფესორების უმეტესობას დეკანის თანამდებობა საპატიო, მაგრამ სასურველ საქმედ არ მიაჩნია, რადგან მე კარგის შექმნის საშუალებას თითქმის არ გვაძლევს, განსაკუთრებით დღევანდელ ფინანსურად უჭირველ პირობებში. პირიქით, დეკანმა ბევრი კონფლიქტი უნდა აიტანოს როგორც თავის ფაკულტეტზე, ასევე ფაკულტეტებსა და ადმინისტრაციას შორის; და ეს სირთულეები მეტ პროფესიონალიზმს მოითხოვს, ვიდრე აქტიურ ლინგვისტურ პროფესიას, ბევრი კოლეგის და ჩემი - ერთ-ერთი სწავლება და მეცნიერებაა.

- თქვენი მეცნიერული ინტერესები შეეხება ძველსა და ახალ მწიგნობრულ ქართულს, დიალექტებს; გარდა ამისა, შეისწავლით სხვა ქართველურ ენებს - ზანურსა და სვანურს. ახლახანდელი მოგზაურობის თითქმის ნახევარიც სვანეთში გაატარეთ. როგორი შთაბეჭდილებებით დაბრუნდით? ნაყოფიერი იყო თუ არა სვანეთის ექსპედიცია?

- ნაყოფიერი იყო ჩემი „მოვლინება" იმიტომ, რომ კარგი მეგობრების, გაბლიანების, ოჯახში ვცხოვრობდი, რომლებიც ნამდვილად სვანურად ლაპარაკობენ ყოველდღიურ ცხოვრებაში და ცნობიერი ახსნის ნიჭი აქვთ. სხვა საგნების გარდა მაინტერესებდა სხვათა სიტყვის ნაწილაკების ხმარება, და გამოვიდა, რომ დღევანდელი მეტყველება უკვე განსხვავდება ოციანსა თუ ოცდაათიან წლებში ჩაწერილი ტექსტებისაგან - ქართულის გავლენით.

ცოცხალ საუბარში (ერთი და იმავე წინადადების ფარგლებშიაც) ძალიან ხშირი „codeswitching" გვხვდება სვანურიდან ქართულში და პირიქით, რაც სოციოლინგვისტიკისთვის საინტერესო თემა უნდა იყოს სვანი ლინგვისტებისთვის. - ამ ტენდენციის აღნიშვნა გარკვეულ დამოკიდებულებასაც გულისხმობს...

- თავისთავად არც ცუდი და არც კარგი, არამედ ბუნებრივი მოვლენაა... და სვანებს, რასაკვირველია, დღეს სხვა პრობლემებიც აქვთ... მაგრამ, ჩემი აზრით, სვანური ენის სასარგებლოდ ყველა ინიციატივა სასიამოვნო იქნება, ვინაიდან სვანური ენა და კულტურა და, საერთოდ, მრავალეროვნება არის საქართველოს ერთ-ერთი უდიდესი განძი, რომელიც არ უნდა დაეკარგოს და რომელიც ყურადღებას იმსახურებს.

- მოგეხსენებათ, უცხო თვალი უკეთ ხედავს. იქნებ გამოხატოთ თქვენი ბოლოდროინდელი შთაბეჭდილებები საქართველოში. კერძოდ: ა) თქვენს ვიზიტებს შორის რა სახის ცვლილებები გხვდებათ თვალში? ბ) როგორ შეაფასებდით ქართული მეცნიერების მდგომარეობას?

- ა) ბოლო წლების განვითარება თვალსაჩინოა თბილისის ქუჩებში. მაგრამ მე ვიცი, რომ ეს შთაბეჭდილება ზედაპირული იქნება, სანამ არ გავიგებ, რითი და როგორ ცხოვრობენ მოქალაქეები. განვითარების ტენდენციებზე ყურადღებს ვაქცევთ, მაგრამ, სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის მიუხედავად, ყოველნაირ კარგ, თუნდაც პატარა, ინდივიდუალურ ინიციატივასაც დიდად ვაფასებ.

ბ) მე მიხარული ვარ, რომ არ იკარგება ტრადიციული აღწერითი ენათმეცნიერება, რომელიც სოლიდურ, ნამდვილად ფილოლოგიურ ცოდნასა და გამოცდილებას ეყრდნობა. მიხარული ვარ, რომ, მაგალითად, სვანური, ხევსურული და სხვა ლექსიკონები გამოვა. მაგრამ ერთ-ერთი ყველაზე სასურველი საქმე ალბათ ის იქნება, რომ თქვენს მომავალ ენათმეცნიერებს მიეცეთ უცხო ენების დაუფლებისა და საერთაშორისო ლინგვისტურ დისკუსიებში მონაწილეობის საშუალება. მე ვიცი, ფინანსური მხრივ, რა მძიმეა თქვენი ბიბლიოთეკების მდგომარეობა.

ამის გარდა, იმედი მაქვს, რომ თბილისს არ დაეკარგება თავისი აქამდელი პოზიცია როგორც კავკასიოლოგიის, და არა მხოლოდ ქართველოლოგიის ცენტრისა. ჩრდილოეთ კავკასიის კოლეგებთან ძველი კონტაქტები და მეცნიერული ურთიერთობა მომავალშიაც ძალიან საინტერესო და საჭირო სფეროდ დარჩება თბილისის ენათმეცნიერებისათვის.

- ბოლოს - ტრადიციული კითხვა: რაზე მუშაობთ დღეს და რა გეგმები გაქვთ სამომავლოდ?

- მე ჯერ კიდევ ვმუშაობ სახელური ჯგუფის სინტაქსსა და სემანტიკაზე. ესაა პროექტის ნაწილი, სადაც თეორიულად ერთად განვიხილავთ ქართულისა, თურქულისა, ქურთულისა და სხვა ენების სახელურ ჯგუფს ტიპოლოგიური და არეალური თვალსაზრისით.

ამის გარდა, ბოლო დროს სხვადასხვა კრებულისათვის დავწერე გამოკვლევები ისეთ საკითხებზე, როგორიცაა უარყოფა, რეზულტატივი, სხვათა სიტყვის ნაწილაკები და სხვა და სხვა.

მომავლისათვის გეგმაში მაქვს ენობრივ ვარიაციაზე ვიმუშაო ჩემს სლავისტ კოლეგასთან ერთად.

საქართველოს ტელევიზიის პირველ არხზე კარგა ხანია დამკვიდრდა გადაცემა „ჩვენი ენა ქართული“, რომელსაც ფილოლოგი ნინო ჯორბენაძე უძღვება. წინამდებარე ნომრიდან ჟურნალი „ბურჯი ეროვნებისა“ იწყებს ტელევიზიით გადაცემული სიუჟეტების გამოქვეყნებას. ამჯერად რამდენიმე სიუჟეტს გთავაზობთ:

„მაგალითი მოჰყავს“, თუ...

ძალიან ხშირად ჩვენ ვამბობთ: **„მაგალითი მოჰყავს“, „ციტატა მოიყვანა“, „მოყვანილი საბუთი“** და სხვა. მაგრამ ხანდახან ამ გამოთქმებში **„მოყვანა“** ზმნის ნაცვლად **„მოტანა“** ზმნას ხმარობენ, რასაც ასე ხსნიან: „მოყვანა“ ფორმა სულიერ საგნებთან იხმარება (მოიყვანა ბავშვი, ძმა, მეგობარი), ხოლო მოიტანა კი - უსულოსთან (მოიტანა წიგნი, რვეული, ფანქარი) ამიტომ, მათი თქმით, სიტყვებთან მაგალითად, „ციტატა“, „საბუთი“ უნდა მოვიყვანოთ „მოტანა“ ზმნა.

მაგრამ საქმე ის არის, რომ:

1) ჯერ ერთი, ხშირია შემთხვევები, როდესაც „მოყვანა“ ზმნა უსულო საგნების აღმნიშვნელ სიტყვებში გვხვდება (ძროხ გაიყვანა, ამოცანა გამოიყვანა, საქმე ბოლომდე მიიყვანა, წვიმა მოიყვანა), და „მოტანა“ ზმნა კი - სულიერი საგნების აღმნიშვნელ სიტყვებთან (მანქანამ ძაღლი გაიტანა, კაცი წყალმა წაიღო, ბავშვი კანკალმა აიტანა).

2) მეორეც: ამგვარ გამოთქმებში სახელებს „ციტატა, საბუთი“ ცოცხალი მოწმის მნიშვნელობა ენიჭება და გაიაზრება, როგორც სულიერი საგანი;

3) მესამეც: „მოყვანა“ ზმნის ხმარებას ამ ტიპის ფრაზეოლოგიზმებში დიდი ხნის ტრადიცია აქვს (ჯერ კიდევ სულხან-საბა ორბელიანიდან დაწყებული) და უკვე მტკიცედაა დამკვიდრებული ქართულში. ამიტომ ნაცვლად უმართებულო სიტყვათშეხამებისა: „მაგალითი მოაქვს“, „ციტატა მოიტანა“, „მოტანილი საბუთი“, **უნდა ვიხმაროთ** ხანგრძლივი ტრადიციით განმტკიცებული ფორმები: **მაგალითი მოჰყავს, ციტატა მოიყვანა, მოყვანილი საბუთი** და ა.შ.

შევატყე თუ შევატყვე

ქართულში ხშირად გვხვდება მოქმედების აღმნიშვნელი ისეთი სიტყვები, როგორებიცაა: **ვაწყობ/დავაწყვე; ვაცხობ/დავაცხვე; ვატყობ/შევატყვე** და სხვები. ამ წყვილებში წარსული დროის ფორმები: **დავაწყვე, დავაცხვე, შევატყვე** ხანდახან ზეპირ მეტყველებასა თუ წერაში მარტივდება და მათ ვ ბგერის გარეშე ხმარობენ: **დავაწყე, დავაცხე, შევატყე**, რაც შეცდომაა. საქმე ის არის, რომ ქართულში **ო** ხმოვანი ხშირად გვაძლევს **ვ** თანხმოვანს. ჩვენს შემთხვევაში ახლანდელი დროის ფორმების - **ობ** დაბოლოების **ო** ხმოვანი (ვაცხობ) ნაშთის სახით წარსული დროის ფორმებში **ვ**-ს გვაძლევს (ვაცხობ - დავაცხვე). ეს **ვ** ამ ტიპის ზმნებში ისევე კანონზომიერია, როგორც სახელებში: მინდორი-მინდვრის, ნიგოზი-ნიგვზის, ნიორი-ნივრის და ა.შ.

ასე რომ, უმართებულო ფორმების ნაცვლად: წიგნები დავაწყე, ნამცხვარი დავაცხე, შიში შევატყე; **უნდა ვთქვათ: წიგნები დავაწყვე, ნამცხვარი დავაცხვე, შიში შევატყვე.**

მოთხოვნა და მოთხოვნილება

ქართულში გვაქვს სიტყვათა წყვილები, რომლებიც ერთმანეთისგან მხოლოდ დაბოლოებებით განსხვავდებიან; კერძოდ, ერთ-ერთ მათგანს დამატებით **-ილ/-ულ** სუფიქსი მოუდის. ეს ფორმებია **მიმართება-მიმართულება; მოთხოვნა-მოთხოვნილება; განწყობა-განწყობილება** და სხვები. ამ წყვილებს შორის, ბუნებრივია, შინაარსობრივი სხვაობაც იჩენს თავს. კერძოდ „მიმართება“ აღნიშნავს რაიმესთან მიმართებას, შეფარდებას (მაგ. „ამ საკითხთან მიმართებით“), ხოლო „მიმართულება“ კი - გეზს, გზას, კურსს (მაგ. „თბილისის მიმართულებით“, „ამ მიმართულებით წავიდა“ და სხვ.).

ასევე უნდა გავარჩიოთ სიტყვათა წყვილები **მოთხოვნა - მოთხოვნილება,** რომელთაგან „მოთხოვნა“ ნიშნავს რაიმეს დაჟინებით თხოვნას, პრეტენზიას ერთი პირისას II-ის მიმართ (მაგ. წიგნი მომთხოვა; ხოლო მოთხოვნილება კი გამოხატავს რაიმეს საჭიროებას, შინაგანიდან გამომდინარეს; მაგ. ჭამის მოთხოვნილება).

როგორც ვხედავთ, აღნიშნულ წყვილებს შორის სხვაობაა როგორც ფორმის, ისე შინაარსის მიხედვით და მათი აღრევა არ შეიძლება, რაც ხდება ხოლმე. ხშირად გაიგონებთ: „ამ მიმართებით დიდი მუშაობაა „ჩასატარებელი“, „პურზე მოსახლეობის მოთხოვნა ვერ კმაყოფილდება“, „ადმინისტრაციამ დააკმაყოფილა

გაფიცული მუშების მოთხოვნილებები". ამ უმართებულო ფორმების ნაცვლად **უნდა ვიხმაროთ სწორი ფორმები: „ამ მიმართულებით დიდი მუშაობაა ჩასატარებელი", „პურზე მოსახლეობის მოთხოვნილება ვერ კმაყოფილდება", ადმინისტრაციამ დააკმაყოფილა გაფიცული მუშების მოთხოვნები** და სხვა.

ტერიტორიული, ელემენტარული და სხვა

საქართველოში საკმაო რაოდენობით გვაქვს უცხო წარმოშობის სიტყვები, რომლებიც ზედსართავ სახელად ქცევისას **-ურ** დაბოლოებას მიიღებენ. ეს სიტყვებია: **დოკუმენტური, ტერიტორიული, ფუნდამენტური**. ამ სიტყვებს ხოგჯერ უმართებულოდ უმატებენ **-ალ** უცხოურ დაბოლოებას და ამბობენ: **დოკუმენტალური, ტერიტორიალური, ფუნდამენტალური**, რაც შეცდომაა. აღნიშნულ ფორმებში -ალ სუფიქსი ზედმეტია. **სწორია დოკუმენტური, ტერიტორიული, ფუნდამენტური.**

ამათ გარდა, გვაქვს რიგი უცხო წარმოშობის სიტყვებისა, რომელთაც ზედსართავ სახელად ქცევისას ასევე დაერთვით -ურ დაბოლოება, და ამასთანავე შეუნარჩუნდებათ **-არ** უცხოური სუფიქსი. ამის გამო სიტყვაში ორი **რ** ბგერა აღმოჩნდება და ქართულში გავრცელებული წესის თანახმად უკანასკნელი **რ** ბგერა **ლ**-დ იქცევა. ასე მივიღეთ ფორმები: ელემენტარი - ელემენტარული; სტაციონარი - სტაციონარული და სხვები. შეცდომები სწორედ ამ ტიპის სახელებთან მოგვდის: ვამბობთ: ელემენტალური, სტაციონალური, ორდინალური და სხვა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამ ტიპის ფორმებში ჯერ გვაქვს უცხოური დაბოლოება -არ, შემდეგ კი ქართული -ულ, რომელიც -ურ-ისგან მომდინარეობს. ასე რომ, **მართებულია ფორმები: ელემენტარული, სტაციონარული, ორდინარული და ა.შ.**

ტრანსლაცია თუ ტრანსლიაცია

ჩვენს გადაცემებში ბევრჯერ გვისაუბრია უცხო ენებიდან ქართულში შემოსულ სიტყვათა შესახებ. დღეს თქვენი ყურადღება სწორედ ერთ-ერთ ასეთ საკითხზე გვინდა გავამახვილოთ. მხედველობაში გვაქვს „ლა" ბგერათკომპლექსის შემცველი სიტყვები. ამ ტიპის სახელების გადმოცემისას თავს იჩენს პარალელური წარმოება, ტრანსლაცია და ტრანსლიაცია, **სპეკულანტი** და **სპეკულიანტი, ვენტილატორი** და **ვენტილიატორი, პლაჟი** და **პლიაჟი** და სხვები. საიდან გაჩნდნენ ეს პარალელური ფორმები? საქმე ის არის, რომ ეს სახელები ქართულში რუსულის გზით შემოვიდნენ. რუსული ენის **„ля"** კომპლექსი, რომელიც ამ სიტყვებში გვხვდება, ქართულში **„ლა"** ბგერათა ჯგუფს იძლევა და გვაქვს: **იუბილარი, ინფლაცია, პოპულარული, ტრანსლაცია, პლაჟი, ვენტილატორი** და ა.შ. მაგრამ რუსული ენის გავლენით ჩნდება არასწორი ფორმები - ტრანსლიაცია, პლიაჟი, ვენტილიატორი, სპეკულიანტი და ა.შ.

იგივე შეიძლება ითქვას რამდენიმე სხვა ბგერათკომპლექსზეც. მაგ. ი ხმოვანი ზედმეტია ასევე სიტყვებში: ვალიუტა და შამპანიური. ასე რომ, აღნიშნული უმართებულო ფორმების ნაცვლად უნდა ვიხმაროთ **სწორი ფორმები: ტრანსლაცია, პლაჟი, ვენტილატორი, სპეკულანტი** ასევე **ვალუტა** და **შამპანური** და ა.შ.

კომპანია-კამპანია

თქვენი ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ სიტყვათა წყვილზე: **კომპანია-კამპანია.** მიუხედავად იმისა, რომ ამ ორ სიტყვას შორის ფორმობრივ სხვაობას მხოლოდ ერთი ბგერა ქმნის, შინაარსის მხრივ ისინი საკმაოდ შორს არიან ერთმანეთისგან.

კომპანია რამდენიმე ადამიანის ერთობას, ამხანაგობას, ადამიანთა ჯგუფს აღნიშნავს. მაგ.: შეიძლება ითქვას: გუშინდელი დღე მეგობრების კომპანიაში (ანუ წრეში, საზოგადოებაში) გავატარე; უცხოურმა კომპანიამ საქართველოში ფილიალი გახსნა და ა.შ.

რაც შეეხება **„კამპანიას"**, ის საერთო სტრატეგიული მიზნით გაერთიანებულ ოპერაციათა ერთობლიობას, ან რომელიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ამოცანის გადაწყვეტისათვის ჩატარებულ ორგანიზებულ საქმიანობას აღნიშნავს, ამიტომ ის ხშირად იხმარება ისეთ სიტყვათშეხამებებში, როგორიცაა: **საარჩევნო კამპანია, თესვის კამპანია, ანტიკორუპციული კამპანია** და სხვები.

ამ ორ პარონიმს (კომპანია-კამპანია) ხშირად ერთმანეთის ნაცვლად ხმარობენ და შეცდომით ამბობენ: საარჩევნო კომპანია ორგანიზებულად ჩატარდა, მიმდინარეობს ანტიკორუპციული კომპანია; ან ახალი წელი მეგობრების კამპანიაში გავატარე, სუფრაზე კარგი კამპანია შეიკრიბა და ა.შ.

ამ არასწორი სიტყვათა დაჯგუფების ნაცვლად უნდა ვიხმაროთ სწორი ფორმები. **საარჩევნო კამპანია** ორგანიზებულად ჩატარდა, მიმდინარეობს **ანტიკორუპციული კამპანია** და ასევე:

ახალი წელი **მეგობრების კომპანიაში** გავატარე; **სუფრაზე კარგი კომპანია** შეიკრიბა და ა.შ.

საქართველოს
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოდან“ ჩვენი ჟურნალის V-VI ნომერში გადმოვბეჭდეთ მწერალ ოტია იოსელიანის წერილი „ენა - ერის სული“; ჟურნალის მომდევნო (VII-VIII) ნომერში დავბეჭდეთ მწერალ თამაზ ხმალაძისა და გიორგი გოგოლაშვილის დიალოგი, რომელიც ოტია იოსელიანის წერილს შეეხებოდა. ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს გაზეთის „ქართული!...“ რედაქტორის, ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორის ტარიელ ფუტკარაძის წინამდებარე წერილი ამ დიალოგის საპასუხოდ დაიწერა...

ტარიელ ფუტკარაძე

უკვეტექსტოდ ვილვაწოთ, განსჯა კი უფალსა და შთამომავლობას მივანდოთ

სახელმწიფოებრიობისა და ეროვნულობის უპირველესი ნიშანი და, ამავე დროს, განმსაზღვრელი რომ სალიტერატურო ენაა, ვფიქრობთ, არ არის სადაო; საქართველოში ჯერ კიდევ IX საუკუნეში ჩამოყალიბდა აზრი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისა და სახელმწიფო ენის ურთიერთშეპირობებულობის შესახებ; შემდგომ საუკუნეებში ქართველურად მოაზროვნეთაგან არავის შეეპარია ეჭვი ამ ძირეულ დებულებაში.

XX საუკუნეში ჯერ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, შემდეგ არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერებით გაღრმავდა ქართული და სხვა იბერიულ-კავკასიური ენების „ლექსიკოლოგია და პროპაგანდა (სწორედ ენათმეცნიერების ინსტიტუტში შეიქმნა „ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა“).

1990 წელს არჩეულმა ეროვნულმა ხელისუფლებამ ქართული ენის (როგორც სახელმწიფო ენის) სახელმწიფო კომისია შექმნა რესპუბლიკის პრეზიდენტის თავმჯდომარეობით, ხოლო უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში ჩამოყალიბდა სპეციალური ქვეკომისია. 1991-92 წლების სახელმწიფო გადატრიალებამ შეაფერხა საქართველოში ენობრივი პოლიტიკის მოწესრიგება.

ორიოდე წლის წინ შეიქმნა საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატა, რომლის უპირველესი მიზანია სახელმწიფო ენის კონსტიტუციური სტატუსის დაცვა-განმტკიცება. დღევანდელ საქართველოში იურიდიულ-სამართლებრივი და ეკონომიკური კრიზისია, ამდენად, ენის პალატას გაუხანგრძლივდა ჩამოყალიბების პროცესი; მიუხედავად ამისა, თითქმის ყველა რეგიონში ჩამოყალიბდა ენის პალატის ადგილობრივი სამმართველოები, რომელთაც უკვე ბევრი სასიკეთო საქმე გააკეთეს ქვემო ქართლში, სამეგრელოში, იმერეთსა და სხვა რეგიონებში.

ენის სახელმწიფო პალატის ადგილობრივი სამმართველოები, ფაქტობრივად, უხელფასობისა და მატერიალური ბაზის უქონლობის პირობებში, თავდაუზოგავად მუშაობენ; რამდენიმე რეგიონში გაზეთსაც უშვებენ და ცდილობენ, წარმოება-დაწესებულებების მუშაკებს, ზოგადად, საზოგადოებას, უშუალოდ მიაწოდონ საქართველოს სახელმწიფო ენის ნორმების მიხედვით გამართული ტერმინები თუ გრამატიკული ფორმები...

უთვალავი ამის ფონზე ჩვენთვის მოულოდნელი აღმოჩნდა რადიოჟურნალ „ენი შემკული და ჟურნალის“ ავტორისა და რედაქტორის, ბ-ნ თ. ხმალაძისა და ჟურნალ „ბურჯი ეროვნებისას“ რედაქტორის, ბ-ნ გ. გოგოლაშვილის დიალოგის შინაარსი, სადაც მათ ჩვენთვის მოულოდნელი კონტექსტით ილაპარაკეს ენის სახელმწიფო პალატისა და ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს გაზეთ „ქართულის“ შესახებ.

ქართულ ენაზე ზრუნვა საქართველოს ყველა მოქალაქის ვალია, ამდენად, გაზეთ „ქართულის“ სარედაქციო კოლეგია მადლობას არავისგან ელის, თუმცა, არც უსაფუძვლო ბრალდებას დაუხუჭავს თვალს...

მკითხველს შევახსენებ საკითხის ისტორიას:

მწერალმა ოტია იოსელიანმა ჯერ გაზეთ „ქუთაისში“, შემდეგ კი „ლიტერატურულ საქართველოში“ დაბეჭდა წერილი „ენა - ერის სული“, სადაც მან რამდენიმე მოსაზრება თუ დებულება ჩამოაყალიბა. გაზეთ „ქართულის“ მეორე ნომერში ბ-ნი ო. იოსელიანის მოსაზრებების ნაწილი გავიზიარეთ, ნაწილი - არა.

დღეს ქართულ ენას, როგორც სახელმწიფო ენას, ისეც უჭირს; ამის შესახებ განგაშს, დიდი ხანია ტეხენ არა მხოლოდ ენათმეცნიერები, მწერლები და პოლიტიკოსები, არამედ ყველა, ვინც ამ პრობლემას ხედავს; ამდენად, ჩვენს საგანგებო აღშფოთებას არ გამოუწვევია პატივცემული მწერლის აღნიშნული წერილის გამო; მწერლის ტკივილი ხომ ნორმალური რეაქციაა?! აღშფოთებას არა, მაგრამ წამოჭრილი (არცთუ პირველად) საკითხებს დროულად გამოეხმაურა გაზეთ „ქართული“.

ჩვენ ვწერდით:

„[illegible] პატივცემული მწერალი მკითხველს შეახსენებს, თუ რა მძიმე დროში ვცხოვრობდით და ვცხოვრობთ... ბ-ნ

ოტიას უთუოდ დავეთანხმებით კერძო თუ სახელმწიფო ტელეკომპანიების საშუალებულ ენის კრიტიკაში"...

წერილში: „ნაპოლეონიდან უიმედობამდე ანუ სიცოცხლე არა ღირს?" ჩვენ არ გავიზიარეთ პატივცემული მწერლის სამი დებულება; კერძოდ, ის წერდა:

· ენის პალატის ადგილობრივი სამმართველოები არ შექმნილა; სადაც შექმნა, არაფერს აკეთებს (ან მისმა თანამშრომლებმა ქართული იციან კი?)...

· ქართველი ახალგაზრდობა უწიგნურია; სწავლა არ სურს: საჯარო ბიბლიოთეკის დარბაზები ყოველთვის ცარიელია...

· დღეს სიცოცხლე არ ღირს!

შეიძლება ვინმემ თქვას, რომ მწერლის მიერ განილი შეფასებანი აწმყოს პესიმისტური გაზრდაა (შდრ., მაგ., „ბეჩავი ერი"). ამგვარი დაშვების საშუალებას არ იძლევა არც აღნიშნული ენა და არც მწერლის საჯარო გამოსვლების პათოსი; თავად მწერალი აქტიური ცხოვრებით ცხოვრობს, სხვებს კი, ლექსებისგან სიტუაციიდან გამომდინარე, ნიჰილიზმისა და უიმედობისკენ უბიძგებს...

ბ-ნი ო. იოსელიანის წარმოდგენილ სამივე მოსაზრება-შთაბეჭდილებას ჩვენ შემდეგნაირად შევეხმიანეთ (ვინაიდან ზოგიერთს „ბუნდოვანი" დარჩა ჩვენი პოზიცია, აქ უფრო „ნათლად" წარმოვადგენთ):

· ენის პალატის ადგილობრივ სამმართველოებს ყვედრიანი რეპლიკები კი არა, მხარდაჭერა სჭირდება; გარდა ამისა, მწერალი ვალდებულია საკუთარი ნაწერების ენით (სტილით) თუ საჯარო მეტყველების ნორმირებით კარგი მაგალითი მისცეს საზოგადოებას თუ მომავალ თაობას; უპირველეს ყოვლისა, მწერალმა უნდა შეუწყოს ხელი სალიტერატურო ენის ნორმების დამკვიდრებას, მით უმეტეს, დღევანდელ პირობებში, როდესაც მავანნი ცდილობენ სახელმწიფო (სალიტერატურო) ენის სტატუსამდე აამაღლონ ამა თუ იმ რეგიონში მცხოვრებ ქართველთა დიალექტი... ფართო საზოგადოებაში ჩვენ, ყველამ, ერთად უნდა დავაკანონოთ სალიტერატურო ენის ნორმებისადმი პატივისცემა; რეგიონალურ მეტყველებას თუ კილოკავებს თავისი ადგილი აქვს და მათ შესანარჩუნებლად თუ შესასწავლად სამეცნიერო ინსტიტუტები არსებობს. რაც შეეხება მწერალს: მწერალმა მხატვრული ნაწარმოების პერსონაჟთა მეტყველებაში შეიძლება გამოიყენოს დიალექტური ფორმები; გარდა ამისა, მან უნდა დაამკვიდროს ისეთი დიალექტური ლექსიკა, რომლის ქართული ვარიანტი არ დასტურდება სალიტერატურო ენაში, მაგრამ ესეი თუ ნარკვევი არ უნდა წეროს რომელიმე კილო-კავის „ნორმების" მიხედვით.

· ახალ თაობაში ყოველ, მათ შორის დღევანდელშიც, არიან სწავლის მოსურნე ახალგაზრდები; ისინი უფრო განათლებულნი იქნებიან, ვიდრე წინა თაობები...

· ნიჰილიზმი იწვევს უიმედობას, შემდეგ კი აპირობებს თვითგანადგურებას; ნიჰილიზმით ჯანსაღი თაობა არ იზრდება...

ბ-ნი თ. ხმალაძისა და ბ-ნი გ. გოგოლაშვილის დიალოგში ჩვენი პოზიცია არ წარმოჩნდა; მათი მცდელობით გამოვიდა, რომ მწერალი საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის გულშემატკივარია, ზოგადად, ქართული ენის ქომაგია, გაზეთი „ქართული" და მისი რედაქტორი კი მწერალს აკრიტიკებს...

ვიმეორებთ:

პატივცემულ მწერალს და ჩვენს ოპონენტებსაც ვეთანხმებით იმ ქრესტომათიულ ჭეშმარიტებაში, რომელიც მათ მოჰყავთ თავიანთი მსჯელობის დროს, მაგრამ ვერავის დავეთანხმებით ჩვენი ახალგაზრდობის და გაზეთ „ქართულისა" თუ ენის პალატის ადგილობრივი სამმართველოების უარყოფით შეფასებაში... როგორც წესი, არაობიექტური ხედვით არც ადამიანური, არც ქართული და არც სახელმწიფოებრივი საქმე არ კეთდება (რაც შეეხება „მოახლურ გაქიშპებას": ობიექტურმა მკითხველმა ამგვარი ტონი მხოლოდ ჩვენი ზოგიერთი ოპონენტის ნაწერში შეიძლება იხილოს).

ქართული ენის მოვლა-პატრონობა საქართველოს ყველა მოქალაქის ვალია; ჩვენ, მეცნიერებმა, მწერლებმა, რედაქტორებმა, თუ ჟურნალისტებმა - უკომპრომისოდ ვიღვაწოთ, განსჯა კი შთამომავლობასა და უფალს მივანდოთ...

რედაქტორისაგან

მწერალ ოტია იოსელიანის წერილის - „ენა - ერის სული" - ჩვენს ჟურნალში გადმობეჭდვა როდესაც გადავწყვიტეთ და შემდეგ ამ წერილის თაობაზე მწერალ თამაზ ხმალაძესთან დიალოგიც გავმართეთ, ვფიქრობთ, ჩვენი პოზიცია ნათლად წარმოჩნდა: ჩვენ ვეთანხმებით ბ-ნ ოტია იოსელიანს, ვიზიარებთ მის პოზიციას და შევეცადეთ, სხვაც გამოგვეწვია ამ პრობლემებზე სამსჯელოდ.

არც ვფიქრობთ და არც გვითქვამს, რომ მწერალმა და მისმა მხარდამჭერებმა ახალი აღმოჩენა გააკეთეს. რასაც ყველა ვხედავთ, რაც ყველასთვის ნათელია, სხვამ რომ თვალი აარიდა და წაუყრუა, იმაზე ტეხს განგაშს მწერალი. ახლაც ვფიქრობთ და ყოველთვის ვფიქრობდით, ამგვარ შეძახილს რაც მეტი შეუერთებს ხმას, საქმეს მით უფრო ადრე მოევლება. ეს ზოგადად.

ჩვენ არც ამჯერად გვესმის და ახლაც გვწყდება გული, რომ ჩვენს დიალოგში ბ-ნი ტ. ფუტკარაძე რაღაც ქვეტექსტებს ეძებს და პოულობს კიდეც (!). საქვეტექსტოდ საქმე არ გაგვიხდია, ჩვენი აზრი შეუფარავად ვთქვით; მოსაწონი მოვიწონეთ, დასაწუნი დავიწუნეთ.

ჩვენ ავტორის, ბ-ნ ტ. ფუტკარაძის, პატივისცემით, რა თქმა უნდა, უცვლელად (სარედაქციო ჩარევის გარეშე) დავბეჭდეთ წინამდებარე წერილი. თუმცა ბევრი რამ მასში ჩვენთვის სადავოა და მიუღებელი; თუნდაც ის, რომ ქართული ენის მიმართ სახელმწიფოებრივი ზრუნვის ისტორია არასწორადაა წარმოდგენილი...

ვერც იმას ჩავწვდით, რა კონტექსტია მისაღები ავტორისათვის და რატომ აღმოჩნდა მოულოდნელი თ. ხმალაძისა და გ. გოგოლაშვილის დიალოგის შინაარსი მისთვის.

არ ვაპირებთ დაწვრილებით კომენტარს, მაგრამ ერთს კი ვიტყვით. როცა მწერალი ამბობს, „სიცოცხლე მაინც არ ღირსო“, იმ შემთხვევას გულისხმობს, თუ ქართულ ენას არ ვუპატრონებთ და დედაენის გარეშე დავრჩებით... არაა ეს ნიჰილიზმი, ამას სხვა სახელი ჰქვია...

არც იმის დანახვა უნდა იყოს ძნელი, რომ მწერალს გული სტკივა, ახალგაზრდობა წიგნს რომ გაუუცხოვდა; არც ესაა სიკეთის მომტანი. არ არის მართალი? მაშინ როგორ გავიგოთ, ბ-ნო ტარიელ, თქვენსავე გაზეთში გამოქვეყნებული აზრი ქუთაისის უნივერსიტეტის რექტორისა, პროფესორ ა. ნიკოლეიშვილისა: „წელს ტესტირება ჩავატარეთ მისაღები გამოცდების ნაცვლად; კითხვები საშუალოზე დაბალი დონისა იყო; 70 მსურველიდან (იგულისხმება ქართული ენისა და ლიტერატურის სპეციალობა - გ.გ.) 5-ს მიეცა დამაკმაყოფილებელი შეფასება“ (გაზეთი „ქართული!..“ №4, 1999 წ.). ახლა, ესეც გავიხსენოთ: ჩვენ გამოკითხვა ჩავატარეთ ერთ-ერთი უნივერსიტეტის ჰუმანიტარული ფაკულტეტების სტუდენტებთან. ვთხოვეთ ჩამოეთვალათ 10 თანამედროვე მწერალი; ილიას, აკაკისა და ვაჟას 10-10 ნაწარმოები. შედეგები თავის დროზე გამოვაქვეყნეთ; სამწუხაროდ, სავალალო შედეგები... როგორ ფიქრობთ, ეს წიგნიერებისა და საჯარო ბიბლიოთეკაში დღედაღამ ჯდომის შედეგია? როცა მწერალი ამ საკითხს სვამს, ეს ფიქრია და დარდი ხვალინდელ დღეზე...

ბ-ნი ტ. ფუტკარაძე წერს: „მათი (თ. ხმალაძისა და გ. გოგოლაშვილის - გ.გ.) მცდელობით გამოვიდა, რომ მწერალი საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის გულშემატკივარია, ზოგადად, ქართული ენის ქომაგია (ხაზი ჩვენია - გ.გ.), გაზეთი „ქართული“ და მისი რედაქტორი კი მწერალს აკრიტიკებს“.

თუ ვისი მცდელობაა, არასწორად შევაფასოთ მწერლის პოზიცია, ვფიქრობთ, კარგად წარმოჩნდება გაზეთ „ასავალ-დასავალის“ კორესპონდენტისა და ბატონ თ. წიწვაძის დიალოგში; და კიდევ ენის სახელმწიფო პალატის თავმჯდომარის ბ-ნ ლ. ღვინჯილიას ქვემომოყვანილ კომენტარში.

ბ-ნ თ. წიწვაძეს ეკითხებიან: „ლიტერატურულ საქართველოში“ ოტია იოსელიანის წერილი დაიბეჭდა - „ენა - ერის სული“. ნიშნეული პუბლიკაცია გახლავთ - სარეკლამო აბრა-ვიტრინების შემოწმება-კონტროლს რომ ვავალებთ ენის პალატას, ასობით ჟურნალ-გაზეთსა და ორლობის ტელეკომპანიებს რატომ არ ვკითხავთ, რა ქართულით მოძღვრავენ ერს,- ნიშნავს მწერალი და, ვგონებ, მართალიც გახლავთ“.

- ბ-ნი თ. წიწვაძე უპასუხებს: „ოტია იოსელიანმა ლაპარაკი რომ ვერ ისწავლა, წერა ამიტომ დაიწყო! არადა, როცა კაცმა წერა იცის და ლაპარაკი არა, ის ყოველთვის მოითხოვს, სხვებმაც გამართულად წერონ! ამიტომ ამნაირ კაცს ენის საკითხები სხვაზე მეტად დაუჯერდება! ერთი სიტყვით, ჩვენი გამოჩენილი მწერლისა არ იყოს, დღევანდელი პრესა და ტელევიზია ქართული ენის მიმართ „უსაშველოდ სცოდავენ“ („ლიტერატურული საქართველო“, 7-14 მაისი, 1999 წ.).

ბ-ნ ლ. ღვინჯილიას აზრიც მოვისმინოთ ო. იოსელიანის ამ წერილის თაობაზე:

„თუკი სულისკვეთება მწერალ ო. იოსელიანის წერილისა არის სწორედ ხაზგასმა ამგვარი სამსახურის (ენის სახელმწიფო პალატის - გ.გ.) მნიშვნელობისა; მე მგონია, რასაც ბ-ნი ოტია ამბობს ენის პალატასთან დაკავშირებით, იქ საკამათო არაფერია, პირიქით...

ჩემი აზრით, გაუგებრობა ამ წერილის ავტორსა და მის მოპასუხე მხარეს შორის გამოიწვია იმან, რომ ბ-ნი ოტია აქ პალატად მოიხსენიებს ქუთაისის სამმართველოს. ბუნებრივია, მას ქუთაისის სამმართველოს საქმიანობის შესახებ მეტი ინფორმაცია უნდა ჰქონოდა, მაგრამ ესეც იმის ბრალია, რომ პროპაგანდისტული მუშაობა, ჩვენი სამსახურის ცენტრალური აპარატის ანალოგიურად, არ დგას ჯეროვან სიმაღლეზე. ენის სახელმწიფო პალატამ ვერ შეძლო თავისი მნიშვნელობისა და მის მიერ დღემდე გაწეული საქმიანობის პროპაგანდა ისეთ დონეზე, რომ მთელი ქვეყნის მოსახლეობისთვის და, უპირველეს ყოვლისა, ინტელიგენციისათვის, განსაკუთრებით კი ქართული მწერლობის თვალსაჩინო წარმომადგენლებისათვის, ყოფილიყო ნათელი, თუ რა გაკეთდა, ახლა რა კეთდება...“

აღარ გავაგრძელებთ სიტყვას. ისე კი, ჩვენს უმცროს კოლეგას ვურჩევდით, სანამ პოლემიკას წამოიწყებდეს, დიდი ილიას ერთი შეგონება გაიხსენოს: „დიდი რამ არის, ვინც იცის კარგად წაკითხვა წასაკითხისა. ერთი ფრიად სასიამოვნო და ფრიად სასარგებლო ხელოვნება კარგად წაკითხვაა.“

გ.გ.

მადინა კარტოზია

„სიბრძნე სიცრუისა" სხვაგვარად უნდა ვასწავლოთ...

აღმზრდელს, პედაგოგს ყოველთვის უნდა ახსოვდეს, რომ ბავშვის სახით თანამედროვეობა და მომავალი შესცქერის. მან განსაკუთრებული სიფრთხილე უნდა გამოიჩინოს, ვინაიდან ის გარკვეული მასალისაგან ცოცხალ ქმნილებას აქანდაკებს. ეს კარგად ესმოდათ ჩვენს წინაპრებს, ამიტომ ხალხში მეტად იყო სულიერი მოძღვრის, მასწავლებლის კულტი, რომელიც მორალურ სიწმინდეს, ზნეობრივ სიმაღლეს, მაღალ ერუდიციას, განუმეორებელ ნიჭს განასახიერებდა. სწორედ ასეთი თვისებებით დაჯილდოებული აღმზრდელის სახე დაგვიხატა ს.ს. ორბელიანმა თავის „სიბრძნე სიცრუისაში".

მეფე ფინეზმა ორი ვეზირიდან არცერთს არ ანდო შვილის აღზრდა. თუმცა სედრაქი „სიბრძნითა მისითა ცათა აღწევნილ იყო..." იგი ყოველმხრივ შესაბამებოდა იდეალურ აღმზრდელს, მაგრამ მეფეს არც უფიქრია მისთვის შვილის ბედი მიენდო. პირიქით, მან იმ იდუმალი მასწავლის ძებნა დაიწყო, რომელიც სიზმარში ნახა. იპოვა კიდეც ლეონი. მეფემ თითქოს არაგონივრული ნაბიჯი გადადგა. შვილის აღზრდა დაავალა სრულიად უცნობს, საკმაოდ ახალგაზრდა ყმაწვილს- ლეონს. იგი თავის შესახებ ამბობს: „მე არა ვიცი სადაური ვარ.. ეს ვიცი: მე ლეონ მქვიან, მამაჩემი ღვთის ნებისა ჩემზედ ორსულისა მომკვდარა და დედაჩემი ჩემშობისა". ობოლ ლეონს არავითარი განათლება, აღზრდა არ მიუღია, როგორც თვითონ ამბობს. „მე აქა-იქ სხვითა გაზრდილვარ".

რატომ აირჩია ფინეზმა ბედუკუღმართი აღმზრდელი, როგორც მას რუქამ უწოდა, ლეონი? ან იქნებ ასეთი მიწიერი, ნათესაური კავშირისაგან თავისუფალი მოძღვარი უნდა ყოფილიყო იდეალური? შეიძლება აქ მეფემ ღვთის ნებაც დაინახა? აკი უთხრა კიდეც „არა ნდომითა ჩემითა არის, ბედისაგან მოცემული ხარო". იგი ხომ მანამ აირჩია შვილის აღმზრდელად, სანამ სედრაქი ეწყოდა ლეონს: „დიდ მიხარის სიტყვატკბილობა შენი და მომწონს ზრდილობანი და ქცევანი შენნი". ერთი რამ არის საყურადღებო, „აქა-იქ სხვითა" გაზრდილმა ლეონმა როგორ შეძლო თავისი ერუდიციით, ზნეკეთილობით მოეხიბლა ფინეზი და სედრაქი. იქნებ მეფეს სწორედ ხალხის წიაღიდან გამოსული, ხალხური სიბრძნით გამდიდრებული, უბრალო ადამიანების ჭირ-ვარამით გამოზრდილი მასწავლებელი სურდა თავის ძისათვის, ვინაიდან ტახტის მემკვიდრეს აუცილებლად საერთო ენა უნდა გამოენახა თავის ქვეშევრდომებთან, გაეგო და მათ გვერდით დამდგარიყო ჭირსა და ლხინში. მხოლოდ ამ შემთხვევაში იქნებოდა იგი ხელმწიფე „რომლისა სიკეთისა და სიქველისაგან მკვიდრნი მოწყალებანი შეკრიბნა გულსა თვისსა; თავად არ აღირიცხოდა". ამას მხოლოდ ასეთი აღმზრდელის საშუალებით შეძლებდა. ლეონის აღზრდის პრინციპები უნდა ყოფილიყო დამაკავშირებელი ხიდი მომავალ მეფესა და ხალხს შორის. საინტერესოა ისიც, რომ ფინეზ მეფემ ცალკე აუგო სასახლე ლეონს, სადაც მას თავისი შეხედულებებისამებრ (ყველას ჩაურევლად) შეეძლო სათანადო აღზრდა მიეცა ჯუმბერისათვის. აკი მეფემაც ეს უთხრა „მას ორნივე ღვთისათვის და ეგ შენდა შემომავდერებიათ". მუხლმოუდრეკლად შრომობდა ლეონი. როგორც საბა წერს: „ასწავლიდა დღივ და ღამ". უფლისწული მოკლებული იყო პრივილეგიებს. იგი იზრდებოდა როგორც ჩვეულებრივი, მოკრძალე, უფრო მეტი სიმკაცრითაც, ვინაიდან მომავალ მეფეს შეცდომის დაშვების უფლება არ ჰქონდა. მას ხომ მომავალში მთელი ერის ბედი უნდა გადაეწყვიტა. ყველაზე მეტად საყურადღებოა ის, რომ ლეონი ჯუმბერს „მეფის წინაშე აღარ მოიყვანის ხშირად". მშობლების ზრუნვასა და ყურადღებას მოკლებული იზრდებოდა ტახტის მემკვიდრე.

არაფრისაგან თავის დღეში არაფერი არ გამოსულა - ბრძანა იაკობ გოგებაშვილმა. „მაგრამ მარტო წვრთნა რას იზამს, თუ ბუნებამაც არ უშველა?" სულმნათმა აკაკიმაც განაცხადა. ლეონიც ვერაფერს იზამდა, ვერ გაწვრთნიდა ჯუმბერს, რომ არა მისი ბუნება. საუკუნეების განმავლობაში დაგროვილი ცოდნა, ეროვნული ტრადიციები, რომელმაც გონებით უნდა განავითაროს, ზნეობით აამაღლოს ერი. ლეონის აღზრდის მეთოდებს დაუპირისპირდა რუქა, კაცი „გულქვარი და ფიცხელი", ბოროტებისა და უკეთურების სიმბოლო.

ნაწარმოებში ორი ძალა- სიკეთე და ბოროტება დაუპირისპირდა ერთმანეთს. ერთი მხრივ, ლეონი, ფინეზ მეფე, სედრაქი და, მეორე მხრივ, რუქა. ამ პაექრობაში სიკეთე იმარჯვებს, მაგრამ რომ არ არსებობდნენ ბოროტი ადამიანები, მაშინ ვერ დავაფასებდით კეთილთ, ცხოვრება უინტერესო იქნებოდა. ყოველი ადამიანის, პიროვნების მიზანი ხომ ბრძოლაა სიკეთისათვის, მართალია, ის ყველას სხვადასხვაგვარად ესმის, მაგრამ ესაა ჩვენი ცხოვრების არსი. საინტერე-

ხოა ფონეზ მეფის ნათქვამი ორი არაკი, რომელიც ამ მოსაზრებას ეთანხმება კიდეც და რომელიც, რატომღაც არასწორი ინტერპრეტაციით ისწავლება სკოლებში. ესენია: „ქორი, იხვი და კაკაბი" და „იხვი და მყვარი".

ერთმა ქორმა იხვი შეიპყრა. ზევიდან მონადირისაგან შეშინებულმა კაკაბმა გადაუფრინა. ქორი წავტანა, იმასაც დაეჭირა. იხვი ბრჭყალებიდან დაუხსლტა. ქორმა ვერც კაკაბი დაიჭირა და ორივე გაექცა. დავუკვირდეთ იმ განმარტებას, რომელსაც ფონეზი აძლევს ამ არაკს „რუქამ რომ აკაცობა გაუშვას და სიცრუე გამოუდგეს, მას ველარ მიეწევა და ისიც დაეკარგება".

რუქა ველარ გარდაიქმნება, რაც უნდა ეცადოს. თუ მან თავისი პიროვნული სახე დაკარგა, მაშინ ის ინდივიდუალობასაც, საკუთარ „მეს" კარგავს. „მას ქორსავით დაემართება და საბრალო შეიქმნება". ასეთი ადამიანი კი დაღუპვისთვისაა განწირული. ამის თეორიას კი მეფის ნათქვამი მეორე არაკი ადასტურებს კიდეც.

მთაში, წვიმის მომცრო გუბეში, იხვი დაბინავებულიყო, მას მყვარი დაუმეგობრდა, ერთად ცხოვრობდნენ, მაგრამ ზაფხულის მზის მცხუნვარების გამო გუბეში წყალმა იკლო. იხვმა მყვარს სხვაგან წასვლა ურჩია. ბაყაყმა უპასუხა „შენ აქა-იქ თრევას ჩვეულ ხარ, მე სამკვიდროს ვერ დავტოვებო". იხვი გაფრინდა, სადაც დიდი წყალი იყო და დამკვიდრდა იქ. გარკვეული დროის შემდეგ იხვმა გადაწყვიტა მოენახულებინა მყვარი. მივიდა და ნახა, რომ გუბე დამშრალიყო, მყვარი მომკვდარიყო. იხვმა თქვა: „მაგისთანა სამკვიდროს სიყვარულს ჩემქულად სიარული სჯობიაო". ფონეზ მეფის აზრით, „რუქა აგრე ავი საქმის ქმნაზე დამკვიდრებული, თქვენ კი ნუ აჰყვებით კარგი ქმნით და მაგას იმ მყვარსავით დაემართება". დიახ, ბოლოს და ბოლოს ბოროტება, ავი საქმე დამარცხდება, სიკეთე გაიმარჯვებს.

სკოლის ბევრი მხცოვანი მასწავლებლისგან გამიგია, რომ ამ არაკში სამკვიდრო-სამშობლოს სიყვარულია გადმოცემული, რომ მყვარი ნამდვილი პატრიოტია. ასეთ შემთხვევაში მყვარის მოქმედება მართლდება კიდეც. არსებობს მეორე, საწინააღმდეგო ვერსიაც, რომელსაც სკოლის პედაგოგები იყენებენ. „სიჯიუტე და საქმისადმი ბრმა ერთგულება დამღუპველია. ადამიანმა ფხიზლად უნდა აკულოს ალღო შექმნილ სიტუაციას და ისე იმოქმედოს. მყვარი წინდაუხედაობის თუ სიზარმაცის გამო არ სცილდება შეჩვეულ გარემოს, იგი უმოქმედოა და შეგუებულია ერთსა და იმავე მდგომარეობას, ხოლო იხვი ფხიზელი გონების მქონე ადამიანის სახეა, რომელიც სიტუაციის შესაბამისად ადვილად და მართებულად იღებს გადაწყვეტილებას და მიზანს აღწევს" (რ. ბარამიძე, ნარკვევები ქართული მწერლობის ისტორიიდან. გვ. 121).

ყველაზე სამწუხარო ის არის, რომ იგავის ნამდვილი არსი და შინაარსი მივიწყებულია. ეს ალბათ იმის ბრალია, რომ „სიბრძნე სიცრუისას" სწავლების მეთოდები დასახვეწია. იგავებს კი ნაწარმოებისაგან მოწყვეტით ვასწავლით. მასწავლებელს სწორი განმარტება და მოსწავლეს გაგება უჭირს ამ იგავებისა.

ცისია კახეთელიძე

ბებიას დარდი

სად წავიდა „დედაენა",
„აი ია", „აი თითი",
გოგებაშვილის ვეძებდი და
ხელში მეძრის სურთოგული.
ქრიელა-ქრიულა სურათებმა
ამიბნია გზა და კვალი,
ვერ ვკითხულობ, სადღაც გაქრა
„აი თოხი", „აი თათი",
ლურჯი იაც აღარ დამხვდა
განაწყენდა ალბათ ქალი,

რედაქციაში ხანშიშესული მანდილოსანი გვეწვია; დამსახურებული პედაგოგი ვარო, გაგვეცნო და თავისი აზრი გაგვიზიარა ჩვენს ჟურნალში „დედაენის" სახელმძღვანელოების შესახებ დაბეჭდილი რამდენიმე პუბლიკაციის თაობაზე. ბოლოს მოკრძალებულად გაგვიმხილა, რომ ეს ჩემი აზრი ლექსის ფორმით ჩამოვაყალიბეო. ვაქვეყნებთ ქალბატონ ცისია კახეთელიძის ამ ლექსს, როგორც პრაქტიკოსი პედაგოგის აზრს „დედაენის" შესახებ...

უმისოდ ყმაწვილებმა
მიაჩვევს კითხვას ლამის,
გადმომცვივდა ცრემლები და...
ალბათ ახლა სხვა დრო არის...
დედაენა სადღაც გაქრა
„აი ია", „აი თასი".

თამარ ბეროზაშვილი

სიტყვის მადლი

წერილი მეორე

დიალექტურ ლექსიკაზე მუშაობა

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ჯერ კიდევ უხვად მოიპოვება სიტყვები, რომლებიც ლიტერატურაში არ გვხვდება, მაგრამ მდიდარ მასალას წარმოადგენს ქართული ენისთვის; ბევრი სიტყვა შეიძლება აღნიშნავდეს საგანს, რომლის სახელწოდებაც საყოველთაოდ ცნობილი არ არის.

დიალექტურ ლექსიკას ჩვენში ჯერ კიდევ სულხან-საბა ორბელიანი აქცევდა ყურადღებას, შემდეგში ქვეყნდებოდა ცალკეული დიალექტის ლექსიკონები, მაგრამ არ რა ჩამწერი აუვა, ან რა ლექსიკონი დაიტევს საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ხმარებულ სიტყვებს.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში უკვე 1945 წელს არსებობდა დიალექტური ლექსიკის ფონდი, რომელიც შემდეგ თანდათან ივსებოდა. ამ ფონდის მრავალმა სიტყვამ (ასეთი შემოკლებით „დიალ.") საიმედოდ შეაფარა თავი ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რვატომეულს.

ივანე ჯავახიშვილმა იმისთვის, რომ დავიწყებას არ მისცემოდა ჩვენი ხალხის მრავალმხრივი საქმიანობა და მასთან ერთად არ დაკარგულიყო სათანადო ტერმინოლოგია, 60-65 წლის წინ შეადგინა შინამრეწველობის სხვადასხვა დარგისა და ლექსიკის შესწავლის სანიმუშო პროგრამა. საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გაიგზავნა ამ პროგრამით აღჭურვილი ექსპედიციები. გამოვლინდა ძალზე მდიდარი მასალა. ექსპედიციების დროს შეგროვილი ტერმინოლოგიის დიდი ნაწილი შემოკლებით „შინამრეწვ."), აგრეთვე შესულია ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში. ექსპედიციების ჩანაწერები 1971-86 წლებში გამოქვეყნდა ხუთ ტომად: „მასალები საქართველოს შინამრეწველობის ისტორიისათვის".

1981 წელს გამოიცა „ქართლური დიალექტის ლექსიკონი" (შემდგენლები თ. ბეროზაშვილი, მ. მესხიშვილი, ლ. ნოზაძე, რედაქტორი მ. ჭაბაშვილი). არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ლექსიკოლოგიის განყოფილების თანამშრომლები და სხვა მოწვეული პირნი თორმეტი წლის განმავლობაში (1950-1962) აგროვებდნენ მასალას ამ ლექსიკონისთვის. სიტყვები ჩაწერილია ქართლის თორმეტი რაიონის ასამდე სოფელში. მაგრამ რადგან ეს ლექსიკონი არ შეიძლება იყოს მთელი ქართლის ლექსიკის ამსახველი, შემდგენლებმა მას მასალები უწოდეს.

ლექსიკონში შესულია 7000-მდე სიტყვა. დიდი მასალა, უკვე რედაქტირებული, შემდგენლებმა ამოიღეს წიგნის მოცულობის შეზღუდულობის გამო.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მსგავსად ზმნა წარმოდგენილია აწმყო-მყოფადის მესამე პირის მხოლობითი რიცხვის ფორმით, მაგ. ააშურშურებს, ააჩქარებს, აასწრაფებს.

ამავე ლექსიკონისაგან განსხვავებით განმარტების გარეშე ზმნის ბუდეშივეა შეტანილი ქცევისა და ვნებითის ფორმები, საწყისი და მიმღეობა. ამით თავიდან არის აცილებული განმარტების გამეორება თითოეულ ფორმასთან, რაც წიგნის მოცულობას გაზრდიდა; მაგ. **მოატკბობ-ს** ცომს შეაზელს ფქვილს (ან ანაფხეკს). „ხაში რო გვაქვს შენახული, მოვადუღებთ, მოვატკბობთ, ის ხო მჟავეა, ძველი ხაში" (ძეგვი). **მოუტკბობ-ს** „წყალ დავასხამთ და ხელ დავაზელამთ ცომზე ან ანაფხეკს, მოუტკბობთ, მერე ჩვეულებრივ დავზელამთ" (საგურამო). **მოტკბობა:** „თუ წყალი ცოტა მოუვიდა, ცომიცა პატარა გაკეთდა და ვარცლში კიდე ფქვილი, მაშინა ცომსა კიდე უმატებენ წყალსა და დ რჩენილ ფქვილსაც აყრიან; ამასა ცომის გულის მოტკბობას ეძახიან" (მერეთი.).

სიტყვას შემდგენლების განმარტების შემდეგ მოსდევს მთქმელის, მოსაუბრის განმარტება (სადაც ამის შესაძლებ-

ლობა იყო) და ბოლოს ფრაზა, მაგ.: **წყალკვინტილა** წყალწყალა (კერძი). „ბევრ წყალ რო დაასხამენ კერძსა და ცარიელა წყალია, წყალკვინტილას იმაი ეძახიან" (ქვემო ჭალა). „მაგდენი წყალი რო მიუხვლე, დოს შეჭამანდი უნდა გააკეთო თუ წვნიანა? წყალკვინტილასა რაღა გემო უნდა ჰქონდეს? (ტყვიავი, აგრეთვე კარალეთი, ქემერტი, ქორდი, ძეგვი).

როგორც მაგალითებიდანაც ჩანს, სიტყვას განმარტებასთან ერთად ახლავს ფრაზა. ფრაზა ფაქტიურად განმარტების ნაწილია, ავსებს, ასრულებს სიტყვის გაგებას, აცოცხლებს და ბუნებრივ იერს აძლევს. მაგ.: **დაუკოჭლდებ-ა** დააკლდება რაიმე, მთელი, სრული აღარ იქნება. „თორმეტი მქონდა ამისთანა ჩანგალი და დამიკოჭლდა, ერთი ბავშვებმა დამიკარგეს (ძეგვი, აგრეთვე მეჯვრისხევი, ხცისი).

ლექსიკონში შეტანილია იდიომატური გამოთქმებიც.

მაგ.: **ქვა აქვს და კბილი ეწყალვის** (ეწყალება) - ძალიან ღარიბია. „ქვა აქვთ და კბილი ეწყალვით, არც საჭმელი აქვთ, არც სასმელი, სხვი ხელში შემყურეები არიან (კავთისხევი, აგრეთვე ბროწლეთი, საღოლაშენი, ქემერტი).

ტაბაკზე დასვამს - დიდ პატივში ეყოლება. „ეხლა რას ამოფ, ტაბაკზე დამსვამენ ჩემი სიძე და ქალი, როცა დავბერდები!" (ტყვიავი, აგრეთვე კარალეთი).

ფეხები ჩამოასანთლიანა (ვისმე). ფეხზე დგომით დაღალა. „მთელი დღე მალოდინა, ჩამასასანთლიანა ფეხები (კარალეთი).

ლექსიკონს ბოლოში დართული აქვს ზმნური ერთეულების საყრდენ ფუძეთა ინდექსი, მაგ. ბაყვ: გამოიბაყვება, დაიბაყვება, შეიბაყვება, ჩამოებაყვება, წამოიბაყვება.

ლექსიკონში ეს ერთეულები ასეა განმარტებული (მოგვყავს საილუსტრაციო ფრაზების გარეშე): **გამოიბაყვება** დიდი ნაბიჯებით გამოვა, გამოაბოტებს. **დაიბაყვება** დიდი ნაბიჯებით მძიმედ დადის, დააბოტებს. **შეიბაყვება** შევა, შეაბოტებს. ჩამოებაყვებ-ა დაუჯდება, ჩამოუჯდება. **წამოიბაყვება** ზანტად წამოდგება.

დიალექტური ლექსიკის შეგროვება ძალზე საინტერესო საქმეა. ეცნობი ჩვენს ყოფას, საქმიანობას, ხვდები სხვადასხვა ფსიქოლოგიის ადამიანებს.

გარკვეულ შემთხვევებში სიძნელეებიც არის და ეს გასაგებიცაა: სრულიად უცნობი ადამიანი მიდიხარ, ესაუბრები უაღრესად შინაურ საქმეებზე, შედიხარ ოჯახში, მარანში, ბოსელში, იწერ. ბევრი რამ მთქმელის ინდივიდუალობაზეც არის დამოკიდებული. ზემო ხანდაკში (კასპის რაიონი) მივდიოდი, ოდნავ ჟინჟლავდა, გზის პირას გადმოხურულში იჯდა კაცი. მივედი, მივესალმე, გავესაუბრე, სიტყვა ვერ ვათქმევინე. იქნებ ავალაპარაკო მეთქი, ვკითხე: „ობოლი ნიორი რა არის?" მიპასუხა: „ნიორსა ან დედა სადა ყამს ან მამაი, რო ობოლი იყოს". არადა, ჩაწერილი გვქონდა: ობოლი ნიორი ხახვის თავივით მრგვალი, მთლიანი, უკბილებო ნიორია. ანაგულს (ნივრის შუაგულის კბილებს) თუ დათესავთ, ობოლი ნიორი ამოვა.

სოფ. ბიწმენდში (მცხეთის რ.) ერთი ქალი მუდამ ჩუმად იჯდა. შემთხვევით ახსენა საუბარში სიტყვა ლენჯო (კაკლის წენგო) და მაშინვე პირზე მიიფარა ხელი: „ქაა, სუ ვფთხილობ, არა წამამცდეს-რა და მაინც წამამცდა".

ზოგი ისეთი მოსაუბრე შეგხვდებათ, იმასთან მუშაობა გართობაა.

„ტივით თბილისში რამდენ დღეში ჩადიოდით?" - ვკითხე ზემო ხანდაკში ძველ მეტივეს. მიპასუხა:

„ონავარზე (ანუ ადიდებულ წყალზე) სამ დღეში ჩავდიოდით, **დაჭმულ წყალზე** (დამშრალ, დაკლებულ წყალზე) ერთი კვირა უნდებოდით. ტივი რო **დაგვერიყებოდა** (თხელ წყალზე) ტივი ფსკერს წამოედებოდა და გაჩერდებოდა), აუშვებდით **მარქაფებს** (მარქაფა ტივის გვერდებზე სათადარიგოდ თოკით მიბმული მორია. გაიშლებოდა მკლავებივით, წყალს დააგუბებდა, წყალი მაღლა აიწევდა, ტივს აიტიებდა და გაცურდებოდა, **მარქაფებს** ისევ დავაბამდით". ტივი ორი ნაწილისაგან შედგება, ანუ ორი ნახევრისაგან, პირველ ნახევარზე **მეტივე** ზის, ის მართავს ტივს, მეორე ნახევარზე **მებოლოე** ზის, ის უსწორებს პირველ ნახევარს მეორეს. ძველი მეტივე ჰყვება: „რამდენჯერ მარტოს მიტარებია ტივი, **მებოლოე** არა მყოლია. **გადაუყრიდი** თავსა (მისცემდა ტივს მიმართულებას), გავიქცეოდი, გადავხტებოდი მეორე ნახევარზე და ბოლოს მოუმაგრებდი. ბოლო რო არ მიმემაგრებინა, მობრუნდებოდა და გარდიგარდმო წავიდოდა ტივი".

თამარ შარაბიძე

ვაჟას პოეტურ სამყაროში

ივანე ქეშიკაშვილი

ხილვები

(ვაჟას სამყაროში)

„გაუხუნარია ჭაბუკობისას წარმოსახვით შექმნილი ხატი: ცის კიდემდე შემოკავრული მთები. მათ ფერდზე მიჰანს ხლართული ცისფერ-ქალაქი, დაშვენებული სრა-სასახლეებითა და ცამდე აწვდილი სამლოცველოებით, სამოთხედ ქცეული ბაღებითა და ხეივნებით. ცისფერ-ქალაქს მაღალი გალავანი აქვს შემორტყმული და ერთადერთი კარი გარემომცველთან დამაკავშირებელი. აქ არის დავანებული ვაჟას პოეტური სამყარო“,- წერს თავისი წიგნის **„ხილვების“** წინათქმაში **ივანე ქეშიკაშვილი** და პირველივე აბზაციდან ნათლად წარმოჩნდება ავტორის პოეტური ხედვა, უნარი პოეზიის სამყაროში შეღწევისა. ეს კი მეტად ძნელი საქმეა. ძნელია, რადგან გარეგა- და მისადამება არ შეეძლის, „ღვთაებრივი ხილვებია“ საჭირო.

„თვალწარმტაცი სანახაობა მთიულეთზე გვიხმობს, გვიხილავს,- აგრძელებს თხრობას ივანე ქეშიკაშვილი,- მაგრამ ცხრა კლიტეთ დაგმანულ კარებს მხოლოდ მას უხსნის, ვისაც ღვთაებრივი ხილვები ერთხელ მაინც მოსძალებია. მრავალი გზა-ბილიკი მიემართება სალოცავ-ლოცვებით მოცული ცისფერ-ქალაქისაკენ, მაგრამ კი ერთი მხოლოდ ჭეშმარიტებისაკენ აღმავალი“. ავტორმა იცის, რომ ვაჟას შემოქმედებასთან მეცნიერთაც მიახლება, „გაშინაურება“ ძალიან ბევრისთვისაა, მაგრამ თავად, ამ შემეცნიერი ხილვის მქონე ვერ ბედავს თქვას, რომ შეაღწია „ცისფერ-ქალაქში“. პირიქით, დანანებით აღნიშნავს, რომ სადღაც ცისფ-კოშკებში ვერ შეუხვედრია. მიზეზად მისასვლელი გზა-ბილიკების უცოდინრობას ასახელებს და მაინც... მაინც იჭრება ივანე ქეშიკაშვილი ვაჟას პოეტურ სამყაროში. ვერ ბუნებას ათვალიერებს. გამოყოფს და აანწყვრებს ვაჟას მხატვრული ასახვის განუმეორებელ ხერხებსა და საშუალებებს.

„არავითარი პანთეიზმი და ფეტიშიზმი!“ - თითქოს ყვირილით განაცხადებს,- თავად ვაჟას დავუგდოთ ყური,- გვირჩევს; გადაგვიშლის ვაჟას თვალით დანახული ბუნების კანონზომიერებას და შეგვახსენებს, რომ ადამიანები თავიანთი ნეგატიური თვისებებით ხელყოფენ ბუნებას, ამით კი კაცობრიობას აშკარა გადაგვარება ელის. ეს არის ვაჟას საწუხარიც:

„თუ თავად არა უშველეს,
კაცთა სიცოცხლე გაცვდების“.

ავტორი ბუნებისა და საზოგადოებრივი ყოფის ანალოგიას ვაჟას მოთხრობების მიხედვით წარმოაჩენს: ძლიერი ჩაგრავს სუსტს- ჭივჭავი დაიჭირა მიმინომ; მგლის თავდასხმას მთელი ტყე. მაგრამ გულმაგრად დგას და ადგილიდან ფეხს არ იცვლის; მცენარეები ცდილობენ და შერითაც ივსებიან; ტყესაც ჰყავს მექთახორები და პარაზიტები, სხვისი ჩაგვრის და უბედურების ხარჯზე ბედნიერების მოპოვების მსურველნი... ტყე, დათვი, მგელი, კოდალა, შვლის ნუკრი, ხმელი წიფელი, ია, ფესვები, კლდენი მაღალნი ადამიანთა ცხოვრებას ასახავენ. ვაჟას პოეტურ სამყაროს რომ მიუახლოვოს, ივანე ქეშიკაშვილი თავად მსჯელობს ბუნებასთან დაკავშირებულ პრობლემებზე, ადამიანის დამოკიდებულებაზე ბუნებასთან, იშველიებს ხალხში გავრცელ თქმულებებსაც. აი, ერთ-ერთი მათგანი, რომელიც ავტორს კახელი დარბაისელი მოხუცისაგან გაუგონია: სოფლის განაპირას ჩმაგა მუხა მდგარა, დაბალი, დაკორძებული, ტანზე ცულისაგან მიყენებული მრავალი ნაიარევი ჰქონდა. ერთხელ სოფელში სახლი დაინგრა. შეშფოთდა ტყე... ხევის გადაძახილმა ტყის შუაგულამდე მიაღწია. გორაზე მდგარმა ვეებერთელა მუხამ ჩმაგას გადასძახა, რა მიზეზით დაინგრაო სახლი. ჩმაგა მუხისთვის ყველაფერი ცნობილი იყო, რადგან სოფლის განაპირას იდგა. მან მორიდებით უთხრა კლდესავით აღმართულ მუხას, რომ სახლს საყვავე და კოჭები დამტვრევია, ამიტომაც დანგრეულა. მუხა შეშფოთდა, ამაყად გადახედა მთელ ტყეს და დაჟინებით ჩაეკითხა ჩმაგას: „აქ ჩვენი ბიჭი, ჩვენი ჯიშისა ხომ არ ერიაო?“ - „არა, საყვავეც და კოჭებიც წიფლისა ყოფილაო“,- იყო პასუხი.

ამ თქმულებით ავტორი მიგვანიშნებს, თუ რა სიმბოლური დატვირთვა აქვს მუხას არა მხოლოდ ვაჟას შემოქმედებაში, არამედ მითოლოგიასა და ფოლკლორშიც. თვალსაჩინო ხდება, თუ რატომ აღიქვა ვაჟამ მუხა ერის გამძლეობისა და უკვდავების სიმბოლოდ.

ავტორი თითოეულ თავში საგანგებოდ გვესაუბრება ბუნების ცალკეულ მოვლენებზე, რადგან ამ მოვლენებს ვაჟას შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავიათ. მათში იხატება ვაჟასეული ხილვების ხიბლი და სიდიადე. ივანე ქეშიკაშვილი ვაჟას პოეტური სამყარო-

დან გამოიკვლევს, თითქოს მიკროსკოპში აღიდებს ჩვენს თვალწინ ამ მოვლენებს, რომელთათვის შეიძლება ნაკლები ყურადღებაც კი მიგვექცია ვაჟას ნაწარმოებთა „პოლითემატურობის" გამო. ამგვარად გადიდებულად გვაჩვენებს ვაჟას ნახატ მზეს, ცისკარს, ვარსკვლავებს, დროებს, მთებს, ხილს, ღრუბელს, ჯანღს, ნამს, ცვარს, მდინარეს, ქარს, ნიავს, ყვავილთა, ფრინველთა და ცხოველთა სამყაროს. მათთან მიმართებაში კი წარმოაჩენს ადამიანის რაობის საკითხს, რომელიც უმთავრესია ვაჟასთვის. ავტორი იხიბლება ვაჟას მხატვრული სახეებით, როგორც თავად აღნიშნავს, ხანდახან მოძალებული ემოციაც აიძულებს, იმსჯელოს მათზე. აი,მაგალითად, ის იხსენებს ვაჟას „განუმეორებელ შედარებას":

„მთის კალთებს აჩნევია ცხვარ-ძროხა,

როგორც ლამაზ ქალს ხალები".

...და გვიხსნის ამ შედარებას, უნდა, რომ ჩვენც შეგვაგრძნობინოს: „ვისაც საკუთარი თვალით არ უხილავს მთის ფერდობზე დაქსაქსული ცხვარ-ძროხა და ხალებიანი ლამაზი ქალი, ამგვარ შედარებას მოძალებული ფანტაზიაც ვერ გააცოცხლებს". სხვაგან ავტორი აღნიშნავს,რომ ვაჟას პოეტური წარმოსახვა ზოგჯერ გვაოგნებს: „ხეებს მთათა ახულს უწოდებს: „კლდეში შავარდნის მე მიწყენია მკერდი კოცნილი... როგორც მკერდს ძმაზე მთათა ახულის ხეთ ნიჟილი". მართლაც, რომ განუმეორებელია ილაზუნის სიტყვ:

„მუდამ ყვლიან აბილებს,
დაჩრდილულნი ბილეთა,
თავს მუზარადი ადგია,
გადალესილი თოვლითა".

„თოვლ-ყინული თეთრი მანდილი კი არ არის მთებისა - აღნიშნავს ივანე ქშიკაშვილი. მის სიტყვებში იგრძნობა სიბრძნეც და სიამაყე - ღვთაებრივი აღმართულებისათვის მანდილი რა საკადრისია,- ნაჩქარ-მუზარადია, გამეგუცური თავსაბურავი".

კარგ ყმაზე მსჯელობისას ავტორი ადამიანის ამოუწურავ და შეუცნობელ შესაძლებლობებს ეხება, რომელიც ჩარჩოში არ თავსდება, ხშირად არამოტივირებულიცაა და ზოგჯერ ზღვარს უახლოვდება. „ასეთ შემთხვევაში რაიმე ნორმებზე მსჯელობა უადგილოა",- აღნიშნავს ავტორი. ის კარგ ყმათა ერთ გამორჩეულ სურვილზეც მიგვითითებს, ნადირილი ვაჟკაცობის შემდეგ ანონიმურად დარჩენაზე. ყველამ ვიცით, რომ ამას თავმდაბლობის გამო აკეთებენ, მაგრამ ავტორი დაკვირვებულად შენიშნავს,რომ ისინი უნებლიეთ თავიანთი ნამოქმედარის გაზვიადების ასცდნენ, პიროვნულ გაიდეალებას უწყობენ ხელს და კიდევ ერთი განმასხვავებელი ნიშანი, რასაც ივანე ქშიკაშვილი კარგ ყმაში ხედავს, ეს არის სიკვდილით სიკვდილის მძლეველობა.

ვაჟას პოეტურ სამყაროში შეღწევა ძნელია. ამიტომაც ავტორი ცდილობს, არ გამორჩეს არც ერთი საკითხი, რომელიც გაუადვილებდა მკითხველს ამ სამყაროსთან მიახლებას, „გაშინაურებას". ივანე ქშიკაშვილი ეხება მწერლის ენის, ეროვნული მეობის, ინტელიგენციის როლის, თავისუფლებისა და კოსმოპოლიტიზმის, ბავშვთა აღზრდის და ა.შ. საკითხებს, რომელთაც შეხებია ვაჟა და უმსჯელია მათზე თუნდაც პოლემიკურად. მაგრამ ივანე ქშიკაშვილისთვის, როგორც ვაჟასთვის, ყურადღების ცენტრში უფრო მეტად ადამიანის შინაგანი სამყარო დგას. ამიტომაც ავტორი დიდ ყურადღებას უთმობს სულისა და ლეშის, გულისა და გონების, ცოდვისა და მადლის, წუთისოფლის წარმავლობის და ზოგადად ვაჟას რელიგიური აზროვნების საკითხებს. იგი აღნიშნავს, რომ ვაჟა შესანიშნავად იცნობდა ქრისტიანულ მოძღვრებასაც და წარმართულ რწმენა-წარმოდგენასაც; რომ დიდი მწერალი არც ათეისტი ყოფილა და არც ფანატიკოსად მორწმუნე; რომ ვაჟა ხასწვდა სამყაროში არსებულ კანონზომიერებებს, ამიტომაც დაძლია ის ყველა და ადამიანური ტრაგიზმი, რომელიც თუნდაც მორწმუნე კაცს უჩნდება: რატომ მისცა უფალმა ეშმაკეულს არსებობის უფლება? „იმიტომ, რომ ღვთაებრივი სიდიადე წარმოჩინა, მისადმი სწრაფვა სიცოცხლისა და ცხოვრების უმთავრეს მიზნად ექცია... სიცოცხლის დანიშნულების რაობა და ფუნქცია განესაზღვრა". ამიტომაც არსებობს სიცოცხლე და სიკვდილი, ცოდვა და მადლი. „ცოდვა კეთილის აღდგია", - წერს ვაჟა. „ე.ი. მისი მნიშვნელობა- ღირსების საზომია",- მიუთითებს ივანე ქშიკაშვილი. სხეული დროებითი სადგურია სულისა. მისი თვისებაა სიკვდილისადმი მისწრაფება. სიკვდილთან ერთად არ იკარგება ყველაფერი:

„ძვირფასი მხოლოდ სული გვაქვს,

სხვა დანარჩენი - მწვარია!"

ამიტომაც ადამიანობა ძნელი ტვირთია, უმძიმს სიცოცხლეს წვიმად მოსვლა ან ქვად გაჩენა სჯობია - „გამოუდეგებელი ყორედია"- ამბობს ვაჟა. როგორც სამი ცაიხუნლთა ეროვნული გზის გამგრძელებელს, სიცოცხლე სამშობლოს კეთილდღეობისათვის შრომად და ბრძოლად ესახება, ქვეყნისათვის თავგანწირვა კი რჩეულთა ხვედრად.

ივანე ქშიკაშვილის წიგნი ნაშაფიქრებელი შეგონება-შესხენებით სრულდება: „დრო და ეპოქა ამოწმებს კოველდღიურ-პრაქტიკულსაც და იდეალურ-სტრატეგიულსაც. ერთი რამ ცხადია, ბედის მორჩილება, თვითკმაყოფილება ზოგჯერ მონობის ტოლფასია, თავგანწირვა და თავშეწირვა კი სულით მაღალთა გაცნობიერებული ხვედრია, ამაღლება ზეციურ მამაულ განსახვლულ გზაზე, ბეწვის ხიდზე თამამად შედგმული ნაბიჯია, მარადიული სამყოფელისაკენ მიმავალი". ეს სიტყვები ეხება ვაჟას, მის საკაცობრიო ფიქრებს, ეხება ავტორსაც და მკითხველსაც ერსაც და კაცობრიობასაც.

ნოდარ არდოტელი

მხცოვანი მეცნიერის მნიშვნელოვანი ნაშრომი

ახლახანს იხილა დღის სინათლე იბერიულ-კავკასიურ ენათა ცნობილი მკვლევრის, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის **ელიზბარ ლომთაძის** 1998 წელს გამოქვეყნებულმა ნაშრომმა **„ხვარშიული ენა, I. ფონეტიკა“** (რედაქტორი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი გ. თოფურია, გამომცემლობა „ქართული ენა“). ეს ვრცელი მონოგრაფია (სულ მოიცავს 778 გვერდს), როგორც სათაური გვიჩვენებს, ეძღვნება უმწერლობო ხვარშიული ენის ფონეტიკის აქტუალურ საკითხებს, რომლებიც განიხილება სხვა დიდოური ენათა მონაცემების მოშველიებით განვითარების ჭრილში. ამდენად, იგი დოქტორიც ამ ენათა ისტორიულ-შედარებითი ფონეტიკის კონცეპტუალურ საკითხებსაც აშუქებს. შეიძლება ითქვას, რომ მკვლევარი არ ღალატობს ხედვის დამკვიდრებულ მეთოდოლოგიურ ტრადიციას - ენის ანალიზი იქარება როგორც აღწერითი, ისე ისტორიულ-შედარებითი თვალსაზრისით.

ალბათ ყველასათვის ცხადია, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თითოეული ენის აღწერითი თუ ისტორიულ-შედარებითი გრამატიკის შექმნას იბერიულ-კავკასიური ენათა გენეტიკური ნათესაობის სამიდღეოდ დასაბუთებლად. აკად. არნ. ჩიქობავა ამის შესახებ საზგასმით აღნიშნავდა: „იბერიულ-კავკასიური ენათა მეცნიერული ისტორია სრულად რომ დამუშავდეს, საჭიროა: ჯერ ერთი, ყველა იბერიულ-კავკასიური ენა - სამწერლო იქნება თუ უმწერლო-მეცნიერულად აღწერის“. მიუხედავად ამისა, ხვარშიული ენა (ინხოყვარულის და რამდენიმე სხვა უმწერლო ენასთან ერთად) ბოლო დრომდე სრულად აღწერილი გრამატიკის გარეშე რჩებოდა. მართალია, მოიპოვებოდა ე. ბოკარევის (1959 წ.), რ. შარაფუტდინოვასა და რ. ლევინის (1961 წ.), დ. იმნაიშვილის (1963 წ.) შრომები, მაგრამ ამ შრომებში, მათი სპეციფიკიდან გამომდინარე, ხვარშიული ენის ანალიზი, მათ შორის ფონეტიკისა, სრულყოფილად არ არის წარმოდგენილი. ამ ხარვეზის აღსავსებ ე. ლომთაძის ახლახანს დასტამბული წიგნი, რომელიც, შეიძლება გადაჭარბებული არ ითქვას, პირველი სერიოზული ცდაა ხვარშიული ენის ფონეტიკის მეცნიერული ანალიზისა. ამ წიგნის ღირსებას ისიც მატებს, რომ ამა თუ იმ თეორიული დებულების საილუსტრაციოდ გადმოცემულია ყველა დიალექტისა და თქმის მონაცემები. მასთან, ეს ნაშრომი ეყრდნობა უშუალოდ ავტორის მიერ თითქმის ათეული წლის წინ ადგილზე მოპოვებულ უხვ ლინგვისტურ მასალას, რომელიც დღეს მეტ-ნაკლებად სახელმძღვანელოც კი შეიძლება იყოს. ამ უნიკალური მასალის გამოქვეყნება მარტოდაც რომ ხაზგასმის ღირსია (ავტორი ამის შესახებ თავად გვაუწყებს, გვ. 7).

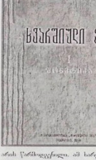

თავდაპირველად მონოგრაფიაში განხილულია ხმოვანთა და თანხმოვანთა ფონოლოგიური სისტემა (გვ. 15-71). წინამორბედ მკვლევართაგან განსხვავებით, ამ ნაწილში სიახლედ გვევლინება ხმოვანთა და თანხმოვანთა ფონოლოგიის საკითხების წინ წამოწევა, მათი დისტრიბუციის ხელშესახებად წარმოდგენა. შემდეგ ვრცლად განხილულია მახვილისა (გვ. 72-78) და ფონეტიკური პროცესების თავისებურებანი (გვ. 79-187). ფასეულია ისიც, რომ გამორჩეული ადგილი ეთმობა როგორც კომბინატორულ, ისე სპონტანურ ფონეტიკურ პროცესებს. ამას მოსდევს ბგერათშესატყვისობათა სისტემის ანალიზი საკუთრივ ხვარშიული ენის დიალექტებშიც (sic!) და მონათესავე დიდოურ ენათა შორისაც (გვ. 279-330). დასასრულ, ნაშრომს თან ერთვის დიალექტურ-ფოლკლორული ტექსტები სათანადო თარგმანითურთ და ძირეული ლექსიკური მასალის დიალექტური სახესხვაობანი (გვ. 331-354).

უნდა აღინიშნოს, რომ სარეცენზიო მონოგრაფიის ავტორი მის მიერ წინათ გამოთქმულ დებულებათა მაგისტრალური ხაზიდან არ უხვევს. იგი დღესაც ადრეულ მოსაზრებათა ერთგულად დამცველია. ავტორისეული მოსაზრებანი დღემდე ცნობილი იყო ცალკეული წერილების სახით, რაც ახლა ერთ წიგნში არის გაერთიანებული და გარკვეული თანამიმდევრობით დალაგებულიც, რასაკვირველია, კონცეფციის უფრო თვალსაჩინოების ხნის. მეტი სიცხადით შეიძლება დიდი და მრავალწლიანი მკვლევრის გონებრივ ქურაში გადამუშავებულ-გამოწრთობილი და მეცნიერულ დებულებათა სახით ჩამოყალიბებული მოსაზრებანი. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს შესატყვისობათა ერთგვაროვანი სურათი ენებსა და დიალექტებში, რომლის ისტორიული ინტერპრეტაციაც, ვფიქრობთ, დამაჯერებლად არის წარმოდგენილი. სწორედ ეს გარემოება არის ფასეული ზოგადლინგვისტური პრობლემების დასასმელად და შესწავლისათვისაც. მათ გადასაწყვეტად. კომპარატივისტიკის ლაბორატორიიდან თავის დროზე შეიძლება ვეძებოთ კვლავაც ვერც სრულყოფილ (საკმაოს მეცნიერებაში რა გამოდის, მაგალითად, სიმბოლური შესატყვისობის, ფარინგალიზებულ და ლაბიალიზებულ ფონემათა პირველადობის საკითხები და სხვა.), მაგრამ ამ ნაშრომის ხელშეწყობის მხოლოდა უპირატესად თანამიმდევრული და დამაჯერებელია. ამდენად, მიკლებულია ალიბაბურობის. ვფიქრობთ, დაღესტნური ენათა ფონეტიკის ვერცერთი მკვლევარი გვერდს ვერ აუვლის ამ ნაშრომს.

ეჭვს გარეშეა, რომ ჩვენი უფროსი კოლეგის ე. ლომთაძის ეს წიგნი იბერიულ-კავკასიური ენათა უმთავრესი პრობლემის - გენეტიკური ნათესაობის სამიდღეოდ გადაწყვეტაში ფასდაუდებელ სამსახურს გაუწევს მომავალ მკვლევრებს.

სხივნათელ სიცოცხლეს გისურვებთ!

60 წელი შეუსრულდა **ია ჩანტლაძეს** [illegible]

[illegible]

1990 [illegible]

[illegible]

1998 [illegible]

[illegible]

თამარ ვაშაკიძე
ნათელა იმნაძე
მერი ჯანდაგაშვილი

წინ ახალი წარმატებებია

60 [illegible]

[illegible]

დედაქალაქის გაზეთი „თბილისი“ ერთ-ერთი იმ მცირერიცხოვან გამოცემათაგანია, რომლისთვისაც ქართული ენის წინაშე მდგარი პრობლემები უპირველესია. ეს კარგად წარმოჩინდება გაზეთის რედაქტორის იოსებ ჭუმბურიძის ახლახან გამოცემული წიგნიდანაც, რომელშიც გამოქვეყნებული თითქმის ყველა წერილი ამ გაზეთში დაიბეჭდა. რეცენზიის ნაცვლად ჩვენი ტრადიციული რუბრიკით გთავაზობთ ერთ წერილს ამ წიგნიდან.

მოდი და, ნუ ენდობი!

[illegible]

19.05.98

მინაწერი: „ალიელ“ კოლეგებთან ერთადერთი თხოვნა გვექნება: თავიანთი გამოკითხვის დროს გაზეთი „თბილისი“ გამოტოვონ. იმ მკითხველთა (თუ ასეთები მართლაც არსებობენ) აზრი, რომლებიც ამგვარ გაზეთებს ენდობიან, ჩვენ, ნამდვილად, არ გვაინტერესებს.

იოსებ ჭუმბურიძე

[illegible]

ქეთევან გოდერძიშვილი

ეტლთა და შჳდთა მნათობთათჳს

XII საუკუნის ასტროლოგიური თხზულება „ეტლთა და შჳდთა მნათობთათჳს“ 1975 წელს გამოსცა აკადემიკოსმა აკაკი შანიძემ. ჟურნალის წინამდებარე ნომერში გთავაზობთ ორ მონაკვეთს სასწორსა (24.IX-23.X) და კირჩხიბს (24.X-23.XI).

სასწორი, რომელსა არაბულად ჰრქჳან მიზან

სასწორისა ბურჯი მთიებისა სახლი არს და მზისა კუბუჩი არს და მარიხისა ვაბალი და ზუხალისა შარაფი. და ჰაერისაი არს. — იგი ჰაერი, რომელ ყუავილსა გამოიღებს და ხილსა დაამწიფებს. დასავლეთისაი არს, დღისაი არს და მჭურვალი და ნედლი არს. მამალი არს და კაცისა ნივთთაგან სისხლი მისი არს. და დღეთაგან პარასკევი მისი არს. ჭმა-მაღალი არს და შვილ-მცირე არს და ფერთაგან თეთრი მისი არს. და რაი მზე ამას ბურჯსა მთელსა დაუვლის მივიდეს, დღე და ღამე განსწორდების. ხოვლისა პირველი არს. და ამას ბურჯსა რაი მზე მივიდეს, გვანად ამოიჭრდების და ალრე ნაჭრდების. და ესე ბურჯი ვაჭართა და მწიგნობართაი არს. და კაცისა ასოთაგან მცირე მუცელი და ასოი მამათა და დედათაი მისი არს და თირკუმელი და [363]1... და ქალაქთაგან საბერძნეთი და ბახრაი და ყითიპიაი, ანტიოქიაი და ბალხი და ქაბული და ქაშმირი; და ადგილთაგან მთანი და თესულნი და ადგილნი სათამაშონი და სანადიმონი და სანადირონი და სარკინოზთა სალოცავნი. და ჴელისუფალთაგან ვაჭარნი და ღჳნის მსუმელნი. და სულიერთაგან კაკაბი და ჭოჭობი და სირაქლემი, კორნაი, სინჯაბი.

ვინცა ამას ეტლსა ზედა იშვას, კაცი იყოს პირ-მშვენიერი და ჭორც-თეთრი, თავ-ცოტაი, თუალ-ძოვანი, არცა მოკლე, არცა გრძელი, სიტყუა-ტკბილი და წყლიანად მოუბნარი, მოშაირე და მომღერალი და ძალისა სახიობათა მცემელი ჭმა-მშვენიერი, დედათა მოყუარე და სიძვის მოყუარე, შაჰვის მოყუარე, მღაღობელი. და პირსა ანუ კისერსა, ანუ მკერდსა ნიშანი იყოს. და ოქროისა და ვეცხლისა და საქონლისა არ შემნახავი იყოს და გლახაკთ მოწყალე და მიმცემელი იყოს. და დასასრულსა ყოველივე მოიწყვლის, ალოქუმაი დადვას და შეინანოს. და სიმაღლისაგან ეშინოდის.

ესე ბურჯი სამ-ნაწილი არს: პირველი ნაწილი ათ დარაჯამდის მთოარისაი არს, მეორე ოცამდის ზუალისაი არს, მესამე ოცდაათამდის მუშთარისაი არს.

ვინცა მთოარისა ნაწილსა ზედა იშვას, პირ-მგუალი და ტანმოკლე იყოს და მანქლიოზი.

და თუ ზუჰალისა ნაწილსა ზედა იშვას, მომწუანე იყოს და თმამრავალი და შენების მოყუარე. და ზურგსა ზედა ძუძუსა ქვეშე ნიშანი იყოს. და ზარმაცი იყოს.

და თუ მუშთარისა ნაწილსა ზედა იშვას, სჯულისა მოყუარე და სჯულისა შემნახავი და ცნობილი. და სასულიეროისათჳს კარგისა მოქმედი იყოს.

და თუ მესამესა და მეხუთესა და მეოცდაერთესა დარაჯასა ზედა იშვას, ბედიანი იყოს. და თუ ბოლოსა ზედა იშვას ამის ბურჯისას, არ ბედიანი იყოს. და შაბათი დღე არ აშენდეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ღრიანკალი, რომელსა არაბულად ჰრქუან აყრაბ

ღრიანკალისა ბურჯი მარიხისა სახლი არს და მთოარისა ჰუბუტი და მთიებისა ვაბალი. წყლისაჲ არს და იგი წყალი, რომელ წჳმისაგან ჰქვთა შიგან ღუარი შეიქმნების მდინარე და ჰქვთა წყალი. და ჩრდილოჲსა არს და ღამისაჲ არს და გრილი და ნესლი არს და ღედალი არს. და კაცისა ნივთთაგან ბალღამი მისი არს. და რაჲ მზე ამას ბურჯსა შიგან მოვიდეს, გვანად აღმოაჭჳნდების და აღარე ნაჭჳნდების. და შუა ხთუელი არს. და ესე ბურჯი თურქთაჲ არს. და დღეთაგან სამშაბათი მისი არს. უჭმოჲ არს და შვილ-მრავალი. და კაცისა ასოთაგან ბუშტი და ჯჳერი და გუამი მისი არს. და ხეთაგან რაჲცა არ დია მაღალი იყოს. და ქალაქთაგან ბედიაჲ არაბეთისაჲ, რეჲ, ნასაჯანდი და არდავილი და ყომისი. და ადგილთაგან საჰყროზილენი და იგი ა[365]დგილნი, სადა ხცჳმდენ და ჰოცდენ. და ავაზაკთა და მპარავთა და ძავის მოქმედთა საჯდომი და სახარაბათოჲ; ხელიერთაგან ღრიანკალი და ფუტკარი, მწაყი და წყლისა ჯიანი; ჰელისუფალთაგან მენავე, ჰელის გამჭჳსნელი ძაჯამი, დასტაქარი და გრძნეულობაჲ. და ფერთაგან ოქროს ფერი მისი არს.

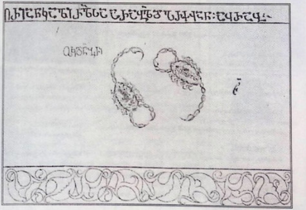

ვინცა ამას ეტლსა ზედა იშვას, კაცი იყოს პირმრგუალი, თეთრგრემანი და მომწითურე, მკერდ-პრტყელი და წვეგრძელი და ფერჴ-დიდი და თმა-მრავალი, და მწყრომი და მტყუანი და უხირცხვლოჲ და ზურგსა ზედა ნიშანი მოწითანე, ენა-პილწი და უმეცარი, და ძალად ძლიერი, ხიჭვისა და ღვნისა მოყუარე და ჯალაბიანი, და აბჯრისა და ლაშქრობისა და მგზავრობისა მოყუარე, ძავისა მოქმედი და კაცთა მაწყინარი.

ესე ბურჯი სამ-ნაწილი არს: პირველი ნაწილი ათ დარაჯამდის მარიხისაჲ არს, მეორე მზისაჲ არს ოც დარაჯამდის, მესამე მთიებისაჲ არს ოცდაათ დარაჯამდის.

ვინცა მარიხისა დარაჯასა ზედა იშვას, თუალ-მაჩხი და მწითური და მჴლე იყო, და ჴელსა მარჯუენასა და ფერჴსა მარცხენესა და თავსა ნიშანი იყოს. და თუალ-ფართოჲ იყოს და ძნელი და ფიცხელი და კაცის მკლველი და სისხლის მჭამელი იყოს. და კაცთა შუა გულ-ძჳრობასა ნააგდებდეს.

და თუ მზისა ნაწილსა ზედა იშვას, კაცი იყოს ამპარტავანი და დიდის-გემოჲ და ზარიანი და მრავლის მეტყუელი და გულოანი და უხუ და თავდიდი.

და თუ მთიებისა ნაწილსა ზედა იშვას, იყოს კაცი მოკლე და დია მჭამელი და დია მსუმელი და დია მომთრვალე, პირად კეკლუცი და დედათ მოყუარე, ნარდისა და ჭადრაკისა მომღერალი და ცოლ-მრავალი. და მისსა სიცოცხლესა შიგან მრავალსა ფათერაკსა შევარდეს. ვინცა მეშჳდესა და მეთორმეტესა და მეოცესა დარაჯასა ზედა იშვას, ბედიანი იყოს; და ბოლოჲსა ზედა იშვას, უბედური და ბიჭი იყოს. და ოთხშაბათი დღე არ აშენდეს.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ფილოლოგიის მეცნიერებათა დარგის P.10.02.C.N4 სადისერტაციო საბჭომ (თავმჯდომარე პროფ. გ. გვარაცხელია) მიანიჭა:

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი

ვიანორ ახალაიას

დისერტაციის თემა: [illegible]

საბჭოს ექსპერტი პროფ. გ. გოგოლაშვილი

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. [illegible], პროფ. [illegible], პროფ. ზ. ჭუმბურიძე

წამყვანი ორგანიზაცია: ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის [illegible].

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 28 სექტემბერს.**

მურმან სუხიშვილს

დისერტაციის თემა: გარდამავლობა, კონვერსია და ქცევა ქართულში.

საბჭოს ექსპერტი: პროფ. ა. არაბული

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. ე. ბაბუნაშვილი, პროფ. გ. [illegible], პროფ. ზ. ჭუმბურიძე

წამყვანი ორგანიზაცია: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გ. წერეთლის სახელობის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 19 ოქტომბერს.**

მიხეილ ძაგალაძეს

დისერტაციის თემა: [illegible]

საბჭოს ექსპერტი პროფ. ა. არაბული

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. თ. უთურგაიძე, პროფ. ზ. ჭუმბურიძე, პროფ. მ. [illegible]

წამყვანი ორგანიზაცია: თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 2 ნოემბერს.**

ვაჟა შენგელიას

დისერტაციის თემა: ქართველურ და [illegible]

საბჭოს ექსპერტები: მეცნიერებათა აკადემიის [illegible], პროფ. თ. უთურგაიძე

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. [illegible], პროფ. ნ. ქაჯაია, პროფ. მ. ქურდიანი

წამყვანი ორგანიზაცია: ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 16 ნოემბერს.**

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი

ლალი ეზუგბაიას

დისერტაციის თემა: [illegible]

სამეცნიერო ხელმძღვანელები პროფ. ქ. დანელია, დოც. [illegible]

საბჭოს ექსპერტი პროფ. ა. არაბული

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. მ. ქურდიანი, დოც. მ. ნაჭყებია.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 26 ოქტომბერს.**

მარიამ მანჯგალაძეს

დისერტაციის თემა: [illegible]

სამეცნიერო ხელმძღვანელი პროფ. თ. უთურგაიძე

საბჭოს ექსპერტი პროფ. გ. გოგოლაშვილი

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი [illegible], მეცნ. კანდიდატი ნ. შარაშენიძე

წამყვანი ორგანიზაცია: თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის [illegible].

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 26 ოქტომბერს.**

* * *

თბილისის ი. ჯავახიშვილის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის მეცნიერებათა დარგის P.10.02.C.N6 სადისერტაციო საბჭომ (თავმჯდომარე აკად. **თ. გამყრელიძე**) მიანიჭა

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი

მაია ბარამიძეს

დისერტაციის თემა: [illegible]

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: პროფ. ზ. ჭუმბურიძე

საბჭოს ექსპერტი: პროფ. გ. გოგოლაშვილი

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. დ. მელიქიშვილი, დოც. [illegible]

წამყვანი ორგანიზაცია: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 22 სექტემბერს.**

ნანა გოლქაძეს

დისერტაციის თემა: [illegible]

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: პროფ. [illegible]

საბჭოს ექსპერტი: პროფ. ნ. ნათაძე

ოფიციალური ოპონენტები: [illegible], დოც. [illegible]

წამყვანი ორგანიზაცია: სულხან-საბა ორბელიანის სახ. თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 10 ნოემბერს.**

მარიამ ორკოდაშვილს

დისერტაციის თემა: [illegible]

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: პროფ. [illegible]

საბჭოს ექსპერტი: პროფ. გ. გოგოლაშვილი

ოფიციალური ოპონენტები: პროფ. გ. კვარაცხელია, დოც. [illegible]

წამყვანი ორგანიზაცია: ილია ჭავჭავაძის სახელობის თბილისის ენისა და კულტურის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **1999 წლის 22 სექტემბერს.**

ახალი წიგნები

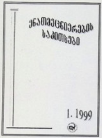

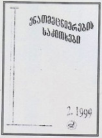

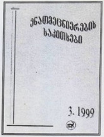

„ენათმეცნიერების საკითხები“ გამოსცა ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტმა. ჟურნალის მთავარი რედაქტორია აკადემიკოსი თამაზ გამყრელიძე.

„საენათმეცნიერო ძიებანი“ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტისა და ბ. ჯორბენაძის საზოგადოების ერთობლივი სამეცნიერო კრებულია. წიგნი თემატურად მრავალფეროვანია...

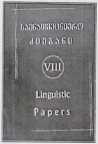

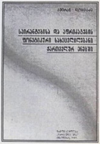

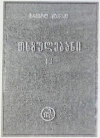

გ. კიკნაძის ხუთტომეულის III ტომში იბეჭდება მონოგრაფია „მეტყველების სტილის საკითხები“, რომელიც ცალკე წიგნად პირველად 1957 წელს გამოქვეყნდა.

წიგნი გამოსცა თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობამ. იგი მიეძღვნა ქართული კულტურისა და მეცნიერების თვალსაჩინო წარმომადგენელს პროფესორ გრიგოლ კიკნაძეს დაბადებიდან 90-ე წლისთავზე. კრებულში იბეჭდება მოგონებები ბ-ნი გრიგოლის შესახებ.